

Goran Gluvić

## IZTOK IN PRODAJALCI SVOBODE

osebe :

Iztok  
oče  
mati  
meščan 1  
meščan 2  
meščan 3  
meščanka 1  
meščanka 2  
miličnik  
zapornik  
čuvaj 1  
čuvaj 2  
govornik  
zapornik  
dekle  
zdravnik

### I. PRILOŽNOST ZA VSAKDANJO RABO

#### 1. SEJNA SOBA

Okrog mize sedijo trije meščani v vlogi višjih funkcionarjev nekega našega podjetja. Eden od njih prebira dnevni časopis mesta, v katerem je predstava uprizorjena. Pogovor je osredotočen na trenutne politične, gospodarske ali športne dogodke. Pri tem prepuščam svobodo igralčevi interpretaciji.

IZTOK: (vstopi, trudi se, da bi bil odločen) Trkal sem, pa najbrž niste slišali.

MEŠČAN 1: Kaj bi rad, fant?

IZTOK: Vestе, jaz ...

MEŠČAN 2: No, no, kaj si se tako prestrašil? Saj te ne bomo pojedli. (smeh meščanov)

IZTOK: Nisem tako mislil.

MEŠČAN 3: Kaj pa?

IZTOK: Ali je to soba triintrideset?

MEŠČAN 1: Je.

IZTOK: Prejel sem dopis, naj se oglasim ob devetih zaradi zaposlitve.

MEŠČAN 2: Aha, zaradi službe.

MEŠČAN 1: Ti si tisti ... Kako že?

IZTOK: Iztok.

MEŠČAN 1: Seveda, Iztok. Pa zakaj takoj ne poveš? Tovariši, to je Edijev sin.

MEŠČAN 2: Edijev sin?

MEŠČAN 3: Na katerega Edija misliš?

MEŠČAN 1: No, lepo vas prosim. Saj sem vam včeraj pravil. Edi je bil direktor naše podružnice. Kaj se ne spomnite? Večkrat smo ga srali v hribih.

MEŠČAN 2: A Edi? Pa kaj ne poveš?

MEŠČAN 3: Ta fant je njegov sin. Kako je zrasel. Groza, kako čas teče.

MEŠČAN 2: Da, spomnim se, ko je bil še tako (pokaže z roko) majhen.

MEŠČAN 1: Da, zrasel je. Leta minevajo. In mi bomo prav kmalu pod rušo. Zato moramo misliti tudi na našo mladino, ki nas bo dostojno zamenjala. Saj sem vam pravil o Iztoku. Priiden fant je. Miren. Včasih mu stopijo kakšne muhe v glavo, ampak to je mladost. Namreč, Edi me je prosil, če lahko kaj storim glede fantove službe. No, in nisem mogel odbiti njegove prošnje. Saj veste, koliko je Edi storil za vse nas. Potegnil nas je skoraj, če dovolite, da se tako izrazim, dobesedno iz dreka. Kje in kaj bi bili, če ne bi bilo njega?

MEŠČAN 2: Seveda.

MEŠČAN 2: Kako je kaj oče, Iztok?

IZTOK: Dobro je.

MEŠČAN 3: A še vedno hodi v hribe?

IZTOK: Kdaj pa kdaj.

MEŠČAN 3: O, on je bil dober planinec. Ko smo šli z njim, smo ga komaj dohajali. Poznal je vsak kotiček naših gora. Zaradi službe pa nič ne skrbi. Bomo že uredili. To je najmanj, kar lahko storimo za Edija.

MEŠČAN 1: No, sedi, fant.

MEŠČAN 2: Pogovorili se bomo.

IZTOK: Da, hvala. (sede)

MEŠČAN 3: Boš kaj spil? (prinese steklenico neke pijače in kozarce)

IZTOK: Ne, hvala.

MEŠČAN 1: Daj no, daj, tak fant, pa ne bi spil kozarčka žganja. Ko bi vedel, koliko je lahko spil tvoj oče. Precej je zmogel. Kajne, tovariši? Nihče mu ni bil kos.

MEŠČAN 2: To je res. Nihče se ni mogel kosati z njim.

MEŠČAN 1: Tovariš. Da, sedaj ti lahko rečem tovariš. Končal si srednjo šolo. Oče mi je povedal, da si odslužil vojaški rok. Ne bo problemov. Službo dobiš.

MEŠČAN 2: Mislimo, še nekaj formalnih opravkov in boš v našem podjetju. In boš naš.

IZTOK: Ne vem. Pravzaprav nisem vedel, da poznate mojega očeta.

MEŠČAN 3: Seveda ga.

IZTOK: Prijavil sem se na razpis.

MEŠČAN 1: Seveda si se.

IZTOK: Ne, ni stvar v tem. Nismo se razumeli. Hotel sem reči, da nisem ničesar vedel o tem, da bi oče posredoval glede zaposlitve.

MEŠČAN 1: Ni važno, ali si vedel ali nisi. Zdaj si tu. Malo se bomo pogovorili. Potem še nekaj formalnosti in kmalu boš na svojem delovnem mestu. Prav?

IZTOK: Ne vem.

MEŠČAN 2: Kako ne veš?

IZTOK: Kaj naj rečem? Stvari sem si predstavljal drugače.

MEŠČAN 2: Kako drugače?

IZTOK: Ne vem.

MEŠČAN 3: Ne veš?

IZTOK: Ne vem.

MEŠČAN 3: No, seveda, drugače si si predstavljal. Ko sem bil jaz mlad, sem si stvari prav tako predstavljal drugače. Živel sem težko in sem se moral sprijazniti z nekaterimi stvarmi, ki mi niso bile ravno po godu.

IZTOK: Da, razumem.

MEŠČAN 3: To se bo tudi tebi dogajalo.

MEŠČAN 1: Oče, Edi namreč, mi je pravil, da si imel težave z varnostnimi organi. Veš, to, kar si delal prej, nas prav nič ne zanima. Kar je bilo, je bilo, mar ne?

MEŠČAN 2: Seveda, pozabljeno je.

MEŠČAN 3: Ne bomo odkrivali tvoje preteklosti. Pomembno je, da se boš odslej strinjal z našimi zakoni.

MEŠČAN 1: Mi ti bomo pomagali tako, kot ponavadi pravimo, da stopiš v družbo kot človek. Čutimo, da veliko dolgujemo tvojemu očetu, ker je tudi on pomagal nam.

IZTOK: Saj ni treba, mislim, zaradi tega. Veste, mene ... Hotel sem reči, da mi to ni všeč.

MEŠČAN 2: Razumljivo. In prav je, da tako misliš. Ampak, pri nas je življenje tako, da brez zvez ne prideš nikamor. Zakaj bi silil z glavo skozi zid, če ni potrebno?

IZTOK: Kaj vem ...

MEŠČAN 3: Zveze so že družbeno priznane poti. Sicer, zakaj pa ti ne bi pomagali? Drug drugemu moramo pomagati.

IZTOK: Kaj vem ...

MEŠČAN 1: V rokah imaš maturitetno spričevalo. Se pravi, izpolnil si vse obveznosti do države. Mi smo dajali denar zate.

Sicer ne ravno posredno, toda, nekako že. Saj ti je znano, prispevki za vzgojo in izobraževanje in ostalo.

MEŠČAN 2: Zato nasmoraš poslušati.

MEŠČAN 3: Moraš biti priden.

MEŠČAN 1: Nas ubogati in to je vse.

IZTOK: Že, že. Samo jaz nisem mislil tako. Da bi na tak način

MEŠČAN 1: S tem se boš moral pač sprijazniti.

IZTOK: Ne vem. Ne vem, kaj bi rekel.

(pavza)

MEŠČAN 3: Ali te kaj zanima? Vprašaj.

MEŠČAN 2: Tu smo prav zaradi tega, da bi ti odgovarjali na vprašanja.

MEŠČAN 1: Časa je dovolj.

MEŠČAN 3: Časa je dovolj.

MEŠČAN 2: No?

IZTOK: Veste ... Ne vem, kaj bi vprašal. Ničesar se ne spomnim.

MEŠČAN 3: No, na primer, kdaj se pride v službo, kajne?

IZTOK: Saj vem, ob pol sedmih.

MEŠČAN 2: Veš, mi imamo gibljiv delovni čas. Od šestih do petih. V službo moraš priti do osmih. Lahko pa greš že ob enih. Ampak v tekočem mesecu moraš imeti povprečno stoddvajsosemdeset ur, se pravi, odvisno od meseca. Da bi šel v minus, ni priporočljivo.

IZTOK: A tako?

MEŠČAN 1: Kje pa je Mara?

IZTOK: Kdo je Mara?

MEŠČAN 1: Tajnica personale.

IZTOK: Aja.

MEŠČAN 2: Naša temeljna organizacija je rentabilna. Je družbeno političnega pomena. Nikakršnih skrbi za administrativno zmanjševanje osebnih dohodkov ni.

MEŠČAN 1: Rekla je, da pride ob devetih.

MEŠČAN 2: Prišla bo. Najbrž se je sestanek sindikata zavlekel.

MEŠČAN 1: Kaj mečkajo? No, Iztok, še kakšno vprašanje?

IZTOK: Ne vem. Prvič sem ...

MEŠČAN 2: Seveda, skoraj bi pozabil. To je bistveno: osebni dohodek. Sem uganil? (smeh meščanov)

IZTOK: Pravzaprav, to me ne zanima toliko.

MEŠČAN 3: Pa te bo. Z leti.

IZTOK: Mogoče.

MEŠČAN 2: Kje je pravilnik?

MEŠČAN 3: Mara ga bo prinesla. Ne vem, kje tako dolgo hodi.

MEŠČAN 1: Telefoniral bom. (telefonira) Halo. Ledenik pri telefonu. Imate še vedno sestanek? Aha. Prosim, če poveste tovarišici Mari, naj takoj pride k meni. Da. Hvala. Takoj bo prišla. Vidiš, Iztok, samo sestanki in sestanki.

IZTOK: Zakaj pa vi niste na sestanku?

MEŠČAN 2: To je sindikalni sestanek, nič pomembnega. (smeh meščanov)

IZTOK: Kot sindikalni izlet.

MEŠČAN 2: Nekaj takega. (smeh meščanov)

MEŠČAN 3: Imaš smisel za humor. To je dobro.

MEŠČAN 1: Tovariši, zdi se mi, kot da bi gledal Edija v mlajših dneh.

MEŠČAN 3: Ja, ja, prav tako. Zadel si.

MEŠČANKA 1: (vstopi) Oprostite, ker sem zamudila. Ampak, sestanek se je zavlekel, saj veste.

MEŠČAN 1: Mara, ti si na sestanku, fant pa čaka.

MEŠČANKA 1: Aha, on je tisti.

MEŠČAN 1: Iztok.

MEŠČANKA 1: Zdravo, Iztok. Saj bova hitro.

IZTOK: Najbrž.

MEŠČAN 1: No, kar opravita. Mi gremo pa dol h Kramerju. Ko končata, se nam pridružita. Če bo medtem kdo klical, saj veš, Mara, smo šli ...

MEŠČANKA 1: Vem, vem.

(meščani odidejo)

MEŠČANKA 1: Začela bova. Tu imam tvojo prošnjo. Aha, končal si srednjo šolo.

IZTOK: Ekonomsko.

MEŠČANKA 1: Da, to je v tvoje dobro.

IZTOK: Da, v moje dobro.

MEŠČANKA 1: Ali je kaj narobe?

IZTOK: Ne, ne, nič.

MEŠČANKA 1: V začetku boš delal v komerciali, potem pa bomo videli. Kakor bo odločil direktor Ledenik.

IZTOK: Ali se direktorju sedaj ne pravi individualni poslovodni organ?

MEŠČANKA 1: Že. Ampak beseda direktor je prišla v navado, zato jo vsi uporabljamo. Prav tako nihče ne pravi kadrovska služba, pač pa personala. To so pač navade, ki jih boš tudi ti sprejel.

IZTOK: Aja? Kaj pa bom delal v tej komerciali?

MEŠČANKA 1: Nič.

IZTOK: Nič?

MEŠČANKA 1: Ne ravno nič, ampak tako se pravi. Pa si ne beli glave s tem. Si že kje delal?

IZTOK: Nisem.

MEŠČANKA 1: Se pravi, nič delovnih izkušenj.

IZTOK: Prek študentskega servisa.

MEŠČANKA 1: Koliko mesecev vse skupaj?

IZTOK: Kakšno leto.

MEŠČANKA 1: Se pravi, eno leto delovnih izkušenj.

IZTOK: Kaj pa plača?

MEŠČANKA 1: Da, takoj bom povedala. To je pomembno za vsako zaposlitev, kajne?

IZTOK: Ni važno. To sem vprašal kar tako.

MEŠČANKA 1: Kako ni važno?

IZTOK: Videl sem, kolikšna bo, ko ste objavili razpis. Ampak jaz se nisem prijavil za delovno mesto v komerciali. Za to delovno mesto ste zahtevali višjo izobrazbo.

MEŠČANKA 1: No, v dogovoru s tovarišem direktorjem, ki vas pozna ...

IZTOK: Dobro, dobro. Nič nisem rekel.

MEŠČANKA 1: Tu imate obrazec.

IZTOK: Kakšen obrazec?

MEŠČANKA 1: Prosim, naj vam razložim. S tem obrazcem boste šli k našemu zdravniku.

IZTOK: Saj sem zdrav.

MEŠČANKA 1: Oprostite, ampak tega mi ne vemo.

IZTOK: No, ja. Formalnosti je treba formulirati.

MEŠČANKA 1: Tako je. Pri tem je tudi tovariš direktor

IZTOK: Tovariš individualni organ, poslovodni povrh, prosim.

MEŠČANKA 1: No, naj bo, tovariš individualni poslovodni organ je pri tem nemočen.

IZTOK: To je vse? Kdaj se moram spet zglasiti?

MEŠČANKA 1: Ko dobite izvide pregledov.

IZTOK: Potem lahko grem?

## 2. LEPO VEDENJE

Dnevna soba v nekem stanovanju. Iztok nekaj počne. Očetov prihod ga ne zmoti. Obvezno mora biti vključen tranzistor ali magnetofon.

OČE: Dober dan. (pavza) Lahko bi vsaj odzdravil, če imaš še kaj spoštovanja do očeta.

IZTOK: A ti si? Nisem te slišal.

OČE: Seveda nisi. Ugasni to reč.

IZTOK: Zakaj?

OČE: Ugasni, nimam živcev.

IZTOK: Si nekaj rekel? Nisem te slišal.

OČE: Seveda nisi. Živiš v drugem svetu. Med zvezdami. V nebesih.

IZTOK: Oče, ni nebes, samo veselje je.

OČE: Ne bodi nesramen.

Oče išče neko stvar. Najbrž niti sam ne ve katero ali pa je v trenutku pozabil.

OČE: Kaj sem hotel? Pozabil sem.  
 IZTOK: Časopis.  
 OČE: Kje je časopis?  
 IZTOK: Tu ga imaš. (mu ga da)  
 OČE: Kaj je to?  
 IZTOK: Današnji časopis.  
 OČE: Ti bom dal današnji časopis. Kup papirja, ne pa časopis. Kolikokrat sem ti že rekel, da ga zloži, kot je prav, ko ga prelistaš? Saj sploh ne vem, kje je kaj.  
 IZTOK: To zate ni niti važno, ker boš takoj zaspal, ko ga odpreš.  
 OČE: Brez pripomb. Jaz hočem imeti pravilno zložen časopis in konec.  
 IZTOK: Ja, ja.  
 OČE: Kaj "ja, ja"? Lepše se vedi, pa bo "ja, ja".  
 IZTOK: Nič nisem rekel.  
 OČE: Nikoli se ne boš spametoval. Končal boš kot kakšen izprijenec, pijanec boš in vsi te bodo brcali.  
 IZTOK: Kot so Ivana Cankarja, Franceta Prešerna  
 OČE: No, no, njih pa pusti pri miru. Takrat so bili drugačni časi.  
 IZTOK: Zgodnji kapitalizem, kajne?  
 OČE: Tako nekako.  
 IZTOK: Kaj pa je sedaj? Torek?  
 OČE: No, no, sem ti rekel, da se dostojno vedi. (pavza) Nič ne bo iz tebe.  
 IZTOK: Kako pa ti veš, kaj bo iz mene? Sedaj me ljudje ne razumejo, potem pa me bodo razumeli. Samo prej me bodo morali obrcati. A ni tako, očka?  
 OČE: O čem govoriš?  
 IZTOK: O Ivanu Cankarju in Johnnyu Weissmuellerju.  
 OČE: Veš, fant, iz vsega se norčuješ. Zate so na svetu samo norci, ti si pa pameten. Takim se nikoli ni dobro godilo v življenju.  
 IZTOK: Kljub vsemu se jim je godilo. Vseeno kako. Konec je na žalah. So pa tudi druga pokopališča.  
 OČE: Ti kar naprej zganjaj svojo trmo. No, saj sem rekel, živiš med zvezdami. (opazi, da je iz časopisa izrezan neki članek) Kaj pa je to? Kdo je to izrezal? Si slišal, kaj sem te vprašal? Si slišal?  
 IZTOK: Pa me menda ne boš tepel, očka?  
 OČE: To presega vse meje. Iztok, kdo pa misliš, da si?  
 IZTOK: Saj ne bo konec sveta, če sem izrezal ...  
 OČE: Ne bo. Ampak veš kaj, ne delaj se tako važnega.  
 IZTOK: Sedaj sem pa važen.  
 OČE: Kaj misliš, da si najpametnejši, da vse veš?  
 IZTOK: Nič ne mislim.

OČE: Ampak kmalu bom imel dosti tvojega vedenja! (nadaljuje z listanjem) Poglej, kaj si izrezal na drugi strani? Rezultate nogometnega prvenstva.

IZTOK: Saj ti jih bom zrecitiral. Olimpija Velež dva dva, Dinamo Partizan pet ena, Crvena zvezda Radnički ena nula, Ilirija Vedrog Mercator široka potrošnja ...

OČE: Kakšna široka potrošnja? Veš kaj, Iztok, resno ti govorim, ne zbijaj šal z življenjem. Že prav, da ti kaj ni všeč, ampak z zoprnostjo ne boš nikamor prišel.

IZTOK: Saj se nikamor ne odpravljam.

OČE: No, upam, da te bo kmalu minilo. Sedaj, ko si končno dobil službo.

IZTOK: Nisem je dobil.

OČE: Nisi? (pavza) Kako to? (pavza) Te niso sprejeli? (pavza) Vprašal sem te, kako to? Morda nisi vedel, ampak pri tem sem ti skušal pomagati.

IZTOK: Vedel sem. Ravno zaradi tega.

### 3. PROTOKOL

Meščani stojijo okrog Iztoka, ki sedi.

MEŠČAN 2: Neki naš pesnik je nekoč zapisal: Mladost je norost, ki skače čez potok, kjer je most, ali nekaj podobnega. Razumeli smo tvojo mladost in jo tudi razumemo. Torej, do sedaj smo tolerirali tvoj videz in tvoje vedenje. No, toliko sem hotel reči.

MEŠČAN 3: Rekli smo: pa naj bo!

MEŠČAN 1: Rekli smo: fanta bo srečala pamet!

MEŠČAN 2: Rekli smo: končno, to nam ne more škoditi. Rekli smo: saj fant ne ve, kaj počne, mlad je še.

MEŠČAN 3: Toda sedaj, ko stopaš v službo, ko boš sprejel odgovorne naloge, ti moramo spremeniti videz in ti moraš spremeniti svoje obnašanje, pri čemer ti bomo seveda z veseljem pomagali, ti svetovali in podobno.

IZTOK: Tovariši ...

Meščani se nagibajo k Iztoku in držijo predmete, ki jih v nadaljevanju omenjajo.

MEŠČAN 1: To je obleka, ki smo jo izbrali ravno za tebe.

MEŠČAN 2: To so škarje. Za pričesko, ki smo jo mi izbrali.

MEŠČAN 3: To je fotografija dekleta, s katero se boš poročil.

MEŠČAN 1: Če nas boš poslušal.

MEŠČAN 2: Če boš priden.

MEŠČAN 3: In če nas boš ubogal.

IZTOK: Tovariši, prišel sem s poštenimi nameni. Nisem vedel, da ima oče prste vmes. Prijavil sem se na razpis.

MEŠČAN 1: Povsod so te odbili, le mi smo te poklicali na razgovor, kajne?

MEŠČAN 2: Mi cenimo tvojo naivnost in poštenost.

MEŠČAN 3: Očeta je potrebno spoštovati in prav tako njegove dobre namene.

IZTOK: Veste, želim uničevati negativne pojave v naši družbi.

MEŠČAN 1: No, no, nikar tako hitro. Najprej obleci obleko. Za darilo pa dobiš novo črno aktovko.

MEŠČAN 2: Novo usnjeno črno aktovko.

MEŠČAN 3: Novo uvoženo usnjeno črno aktovko.

MEŠČAN 2: Uredili ti bomo pričesko.

MEŠČAN 1: Sicer pa, kaj kmalu se te bo lotila pleša.

MEŠČAN 2: To naj te nič ne skrbi, kajti plešasti ljudje imajo več uspeha pri ženskah.

IZTOK: A res?

MEŠČAN 3: Dekle je iz dobre družine, ki ima pozitivne moralno politične vrline. Preverili smo. Vse piše v našem protokolu. Samo združiti vaju je treba.

MEŠČAN 1: Kateri dan ti odgovarja za sestanek?

MEŠČAN 2: Lahko se takoj dogovorimo.

IZTOK: Tovariši, veste, jaz sem pravzaprav prišel delat. Rad bi spoznal svoje delovno mesto, če mi ga že ponujate.

MEŠČAN 1: Nič ne skrbi. To pride na koncu.

MEŠČAN 2: Do delovnega mesta moraš prehoditi ustaljeno pot.

MEŠČAN 3: Tako, kot je zapisano v našem protokolu. No, končno, ni daleč, dan, ko boš zadovoljen s svojim položajem.

IZTOK: Prinesel sem maturitetno spričevalo, prav tako zdravniško, ali to ni dovolj?

MEŠČAN 1: Že, že ... Ampak, to je le po uradnem zakonu. Pred tabo so vse možnosti, da dosežeš visok položaj. Kot veš, je tvoj oče nekdani, priznani aktivist, ki je državi mnogo dal.

MEŠČAN 2: Če bo vse v redu, če se boš takoj v začetku izkazal, te bomo predlagali za sprejem v zvezo komunistov.

IZTOK: Zakaj pa v zvezo komunistov? Tako na lepem. Samo zato, ker bom ubogljiv? Vi ste nori.

MEŠČAN 3: Ne zaviraj naših načrtov. Kajti vse to smo sprejeli preko delegatskega sistema, v katerega boš tudi ti kmalu vključen. Tvoj razvoj in tvoj položaj smo že določili.

MEŠČAN 1: Ne poskušaj se upirati. To bi bilo brez pomena.

MEŠČAN 2: Pred tabo je takoimenovana kariera. In upamo, da ne bo potrebe, da bi posegali po takoimenovani dodatni terapiji. (smeh meščanov)

MEŠČAN 3: Kajti tega si ne želimo niti mi niti tvoj oče niti zgodovina. Seveda, najmanj prijetno bi bilo tebi.

MEŠČAN 1: Pogledj, mladi tovariš, ničesar nimaš. Lahko ti tudi to vzamemo.

MEŠČAN 2: Ponujamo ti kariero. In kariera je za tiste, ki so pridni. In ni zastoj! Nekaj boš moral prispevati sam.

MEŠČANI: Tudi mi smo bili mladi. Toda pravočasno smo spoznali svoje zmote. In kaj nam manjka sedaj? Kaj nam manjka? Imamo vse. Počitnice v tujini, hišo in trisobno stanovanje, ljubezen v vsakem mestu, svoje tajnice in referentke, v topli pisarni smo in sedimo in čakamo na pokojnino in honorarno delo. (smeh meščanov)

IZTOK: Pa kaj vam je? Vi ste nori. Tovariši, prosim vas, rad bi vam povedal. Hotel sem reči ... Kaj sem hotel reči?

MEŠČAN 3: Fant se je popolnoma zmedel.

MEŠČAN 1: Čutim, mladi tovariš, da boš hodil po naši poti.

IZTOK: Počakajte ... Hotel sem povedati, da bi rad nekaj ustvaril za to našo družbo.

MEŠČAN 1: Ste ga slišali? Ravno taki smo bili mi v mladih letih.

MEŠČAN 2: Oh, ta mladost. Cvetje, sprehodi po parku, prvi poljubi, prve ljubezni, prvi upori. Da, mladost.

MEŠČAN 3: Kaj ni bilo lepo? Kolikokrat si, tako na samem, želim, da bi bil spet mlad. Pa kaj, tudi starost prinaša svoje dobre in slabe lastnosti.

MEŠČAN 2: Škoda, škoda le, zakaj nismo večno mladi.

MEŠČAN 3: Res škoda. (smeh meščanov)

IZTOK: Poslušajte me ... Saj me sploh ne poslušate!

MEŠČAN 1: O, poslušamo te, poslušamo. Praviš, da bi nekaj ustvaril za našo družbo. Zagotavljamo ti, da boš ustvaril.

MEŠČAN 2: In mi ti bomo pomagali, da boš vedel, kaj moraš ustvariti.

MEŠČAN 3: Mi ti bomo povedali, kaj boš ustvarjal.

IZTOK: Nekaj idej imam.

MEŠČAN 1: Ste ga slišali? Ima nekaj idej. (smeh meščanov) Kako lepo.

IZTOK: Prosim vas, rad bi povedal do konca. Pogledjte, konkretno v naših podjetjih ...

MEŠČAN 2: No, no, še stopil nisi v hišo, pa že kritiziraš. To ni dobro, mladi tovariš. Take stvari nam niso všeč.

IZTOK: Nisem mislil v določenem podjetju. V celotni organizaciji, strukturi celotnega sistema, v medsebojnih odnosih je preveč kapitalističnih dejavnikov, ki so posledica ...

MEŠČAN 1: Dobro, dobro. Ko bo čas, se bomo pogovorili o tem. Teorijo pišejo učeni možje, mi smo pa praksa.

MEŠČAN 2: Sedaj pa bodi priđen.  
 MEŠČAN 3: In nas ubogaj.  
 IZTOK: Stvari je potrebno postaviti na prvo mesto.  
 MEŠČAN 1: Da, da, kdaj drugič.  
 IZTOK: Protestiram.  
 MEŠČAN 2: Ohoho! Fant se je pričel upirati! Ste opazili?  
 IZTOK: Hočem ostati človek s svojim prepričanjem in spoštovanjem do sočloveka.  
 MEŠČAN 2: Kako mladostniško, kako naivno! Ste ga slišali? Hoče postati človek. (smeh meščanov)  
 IZTOK: Pravim, da sem prišel s poštenimi nameni. Vi pa izkoriščate mojo iskrenost! Posmehujete se mi!  
 MEŠČAN 1: No, no, nikar tako hudo.  
 IZTOK: Pravim vam, da sem prišel s poštenimi nameni!  
 MEŠČAN 2: Ste ga slišali? S poštenimi nameni. (smeh meščanov)  
 Mladi tovariš, opozarjam te, kontroliraj svoje izjave. Z nepremišljenimi dejanji si si že večkrat nakopal težave.  
 IZTOK: Kakšne težave?  
 MEŠČAN 3: O, kakšne težave le?  
 MEŠČAN 2: No, kaj pravi protokol?  
 MEŠČAN 3: (s protokolom v roki) Protokol pravi, da se je upiral šolskemu sistemu.  
 MEŠČAN 1: Sramota. In to je, mladi tovariš, pošteno?

#### 4. PREPIR

OČE: No, upam, da te bo kmalu minilo. Sedaj, ko si končno dobil službo ...  
 IZTOK: Nisem je dobil.  
 OČE: Nisi? (pavza) Kako to? (pavza) Te niso sprejeli? (pavza) Vprašal sem te, kako to? Morda nisi vedel, ampak skušal sem ti pomagati.  
 IZTOK: Vedel sem. Ravno zaradi tega.  
 OČE: A tako? (pavza) Kaj misliš, da službe danes padajo z neba? Gotovo nisi bil tam.  
 IZTOK: Bil sem.  
 OČE: In?  
 IZTOK: Neke neumnosti so počeli z menoj.  
 OČE: Kakšne neumnosti?  
 IZTOK: Vedli so se kot norci. To so divjaki!  
 OČE: Kaj si rekel? No, seveda, samo ti lahko tako govoriš. Ti si se nesramno vedel. Poznam te.  
 IZTOK: Nisem se nesramno vedel. Kazali so mi neke obleke, škarje in fotografijo neke ženske! Norišnica!

OČE: Veš, kaj si storil? A veš, kaj si storil? Ne, ne veš. Tvoji možgani so iz lesa, krompirja, slame. Povem ti, osramotil si me pred tovariši! Pa kaj, nikoli nisi znal ceniti mojega truda.

IZTOK: Čisto normalno sem se vedel.

OČE: Ne govori mi, nič ti ne verjamem. Predstavljam si, kako je bilo. Na stara leta mi to počneš. A kaj bi moraliziral? Saj nikoli nisi nič dobrega storil. No, povej, kaj si storil dobrega?

IZTOK: Nesel sem smeti v kontejner.

OČE: Norčuj se. Vedno sem te vlekel iz težav. Če tega ne bi storil, bi bil sedaj tam, kjer tudi je tvoje mesto. Morda bi bilo bolje. Vse imaš, dobre pogoje, malokdo ima take, ponujajo se ti prave priložnosti, da bi zaživel kot človek, da bi nekaj postal, pa ti je vse to malo mar. Ne vem, kje si vse to pobral, te neumne ideje. No, povej, zakaj si se nesramno vedel, čeprav sva se zmenila?

IZTOK: Saj ...

OČE: Hočem natančen odgovor!

IZTOK: Saj ti pravim, da se nisem.

OČE: Vem, da si se!

IZTOK: Kako veš?

OČE: Ker se nikoli nisi pametno vedel! Vedno si imel neke fiksne ideje, da si najpametnejši, da vse veš!

IZTOK: To si ti misliš!

OČE: No, kaj si storil, da bi bil jaz kot oče zadovoljen s tabo?

IZTOK: Kaj pa vem, kaj je tebi prav in kaj ti ni?

OČE: Vedi se, kot se vedejo drugi. Nič drugega. In bom zadovoljen.

IZTOK: Tečen si, star in tečen s tem svojim godrnjanjem o dostojnem vedenju!

OČE: Pazi, fant, kaj govoriš! Kakšno je moje vedenje? No, povej, kakšno?

IZTOK: Nisem mislil na tvoje vedenje. Ampak na to, da nenehno govoriš o vedenju, od koga sem vse to pobral, o mojih fiksnih idejah. Kaj nimaš drugega dela?

OČE: Ti bom jaz pokazal drugo delo!

IZTOK: (se odpravlja) Daj no mir, saj te ne morem več poslušati. Pogovarjaj se sam s seboj!

OČE: Smrkavec! Mulec! A se tako pogovarja z očetom? Hočeš zbežati od doma, a?

## 5. PROCENTI

IZTOK: Kakšne težave?

MESČAN 2: No, kaj pravi protokol?

MEŠČAN 3: (s. protokolom v roki) Protokol pravi, da se je upiral šolskemu sistemu.

MEŠČAN 1: Sramota. In to je, mladi tovariš, pošteno? Mi, ki smo zgradili ta sistem, mi, ki smo vlagali vse svoje moči, ki smo žrtvovali našo mladost, mi doživljamo neodgovorne žalitve.

MEŠČAN 2: Sramota. In mi smo ga štipendirali. To je že resna zadeva.

IZTOK: Nisem imel štipendije.

MEŠČAN 3: Da, da, vemo to. Kaj pa naši procenti, ki smo jih dajali za vzgojo in izobraževanje?

MEŠČAN 1: Edi mi je pravil, da je zbežal od doma, češ da ga nihče ne razume. No, pa poznate Edija, kako rad je imel otroke. Roko bi dal v ogenj zanje.

MEŠČAN 2: Da, spomnim se, kako smo se ga takrat napili, ko se je ta fant rodil. Pa pustimo to. No, kaj pravi protokol naprej?

MEŠČAN 3: Trikrat je bil na postaji milice zaradi uličnih izgrediv. Ampak, to je sramota.

MEŠČAN 2: In mi smo vlagali v tako mladino? Če bi vedeli ...

IZTOK: Vame ni nihče vlagal! Vi ste vlagali vase. Prišel sem, da bi delal!

MEŠČAN 1: Ste slišali? On enostavno ne pozna delitve osebnega dohodka. Kaj pa naši procenti, fant?

MEŠČAN 2: Kaj pa naši procenti, mladi tovariš?

MEŠČAN 3: Kaj pa naši procenti za vzgojo in izobraževanje?

IZTOK: Prosim vas, nehajte s temi procenti in me poslušajte! Če vam je že do teh procentov ... Čakajte! Prišel sem, da bi se zaposlil pri vas. Me poslušate? Prosim. Oglasil sem se na vaš natečaj! Čakajte. Vem, oče je posredoval. Nič zato. Sprejemem. Sedaj bi pa rad delal in če vam je že do teh procentov, jih bom vrnil! Razumete? Zvišajte te procente na petdeset procentov, mene pa pustite pri miru! Le delal bi! Brez teh vaših ceremonij.

MEŠČAN 1: Kako boš vrnil?

MEŠČAN 2: Ko nisi priden?

MEŠČAN 3: Ko nas ne ubogaš?

IZTOK: Pogovorimo se. Vsega mi je dosti! Veste, kaj mislim. Mislim, da bom delal drugače!

MEŠČAN 1: O, to pa ne.

MEŠČAN 2: O, to pa ne.

MEŠČAN 3: O, to pa ne. Ne dovolimo!

IZTOK: Vse to je očetovo maslo! Da bi iz mene naredil človeka. Na jetra mi gre. (pavza) No, če ne bo nič, pa na svidenje.

MEŠČAN 1: Počakaj, no, mladi tovariš, pogovorili se bomo.  
 MEŠČAN 2: Počakaj.  
 MEŠČAN 3: Počakaj. Jeza je pač jeza.  
 IZTOK: Na svidenje. Drugače se bomo pogovarjali. Ko boste izven  
 teh zidov. Ko boste stanovalci tega mesta.  
 MEŠČAN 3: Mislim, tovariši, da smo storili vse, kar je bilo v na-  
 ših močeh.  
 MEŠČAN 1: Strinjam se.  
 MEŠČAN 2: Sicer pa, polnoleten je in za svoja dejanja naj nosi  
 posledice. Upam, da bo Edi razumel.

## 6. KAJ BODO REKLI TOVARIŠI

OČE: Smrkavec! Mulec! A se tako pogovarja z očetom? Hočeš  
 zbežati od doma, a? Saj si dovolj star, da lahko greš!  
 Ampak iz težav te ne bom več vlekel! Zapomni si! Nič več!  
 Če bo treba, se te bom pismeno odrekel! Huligan, vagabund,  
 hočeš mu pomagati, a on ti tako vrača. Ti bom že pokazal!

MATI: (pride) Kaj tako vpiješ? Sta se spet prepirala?

OČE: Si videla, kakšnega sina imaš? Si videla?

MATI: Iztok je tudi tvoj sin.

OČE: Nič več, odrekel sem se ga!

MATI: Daj no, ne vpij. Sosedje bodo slišali.

OČE: Pravim ti, da sem se ga odrekel!

MATI: Kaj flancaš?

OČE: Spet bo storil kakšno neumnost, ampak jaz ga ne bom vle-  
 kel ven! Povem ti, da ga ne bom! Veš, kaj je delal, ko  
 se je šel pogovarjat za službo?

MATI: Kaj?

OČE: Nedostojno se je vedel! In to pred mojimi prijatelji. Naj-  
 raje bi ga zdrobil. Ubil bi ga!

MATI: No, tudi ti bi se lahko drugače vedel.

OČE: Pa veš, kaj bodo rekli?

MATI: Kdo?

OČE: Moji tovariši vendar!

MATI: Kaj vem, kaj bodo rekli!

OČE: Ne moreš si predstavljati, kaj bodo rekli.

MATI: Prav mar mi je, kaj bodo rekli ti tvoji tovariši.

OČE: Kakšno vedenje! Ne, to lahko stori samo žival!

MATI: Lepa karakteristika za lastnega sina.

OČE: Jebemti!

MATI: No, no, resnično ti pravim, da bi se lahko lepše vedel.  
 Izbiraj izraze.

OČE: Kaj se sploh razburjam?

MATI: To se tudi jaz sprašujem. Takšnega sina imaš, kakršnega si vzgojil.

OČE: Kaj mi mečeš? Za vse si ti kriva! Ti si ga ščuvala name! Zato je tak!

MATI: O, seveda. Spet boš pričel s svojimi analizami. No, nikar, prosim te. To, da sem ga jaz ščuvala nate, je zame kot dobro jutro. Lahko bi si izmislil kaj bolj originalnega.

OČE: Kar je res, je res! Kam pa je šel?

MATI: To bi ti moral vedeti.

OČE: Zakaj pa jaz?

MATI: Zaboga, saj sta se pogovarjala!

OČE: Jaz se nimam kaj pogovarjati z njim. Po vsem tem, kar mi je storil, je konec med nama!

MATI: (smeh) No, Edi, prosim te, zberi se. Vedeš se kot kakšen mladoletnik. Med vama je konec, si rekel, saj nista zaljubljen par.

OČE: Ni važno, kaj sva. Važno je to, da se je nedostojno vedel pred mojimi tovariši. To je!

MATI: Kako pa veš, da se je vedel nedostojno? Si se pogovarjal s temi tvojimi tovariši?

OČE: Vem, da se je!

MATI: No, če ti veš, potem se je pa najbrž res nedostojno vedel!

OČE: No, no, poglej ta časopis! Poglej ga!

MATI: Kaj je z njim?

OČE: Ne ve se, kje je prva in kje zadnja stran.

MATI: Ali je to važno?

OČE: Pa še zrezal ga je.

MATI: Če je to razlog za vajin prepir, bom kupila novega! Kiosk ni daleč.

OČE: Nikamor ne boš hodila! Važen je princip.

MATI: Daj no, nehaj. Z Iztokom morava drugače ravnati. Najin otrok je. Principe pa shrani za druge stvari.

OČE: Jaz ostajam pri svojem. Da bi mulcu popustil, tega pa ne boš doživela!

MATI: Na žalost res ne.

OČE: Za njegovo vedenje gre.

MATI: Že spet?

OČE: Ja, že spet!

MATI: Daj, beri tisti časopis in bodi tiho.

OČE: Kako naj ga berem, če ne vem, kje je začetek in kje konec?

MATI: No, seveda, te zmešane strani časopisa so prav gotovo zmešale politični položaj v svetu.

## 7. NA POSTAJI MILICE

MILIČNIK: No, pa sva se spet srečala. Prepir z očetom, kajne?  
Potem pa takoj v kriminal. Druge poti ni bilo? (premor)  
Ničesar ne boš povedal? Povem ti, da imaš čudovitega  
očeta. Ne razumem, zakaj mu delaš takšno sramoto.

IZTOK: Kdo komu dela sramoto?

MILIČNIK: Nudil ti je srečno, brezskrbno mladost. In ti tega nisi  
hotel sprejeti.

IZTOK: Veste, nisem tu, da bi poslušal moralno poučne zgodbe.  
Prosim vas, ne mučite me. Vsega sem sit.

MILIČNIK: Seveda, ti si vedno vsega sit, samo lastnih neumnosti  
in prestopkov nikoli, na žalost.

IZTOK: Moja stvar.

MILIČNIK: Motiš se, to ni tvoja stvar. To je stvar naše celotne  
družbe.

IZTOK: Aja, nisem vedel.

MILIČNIK: Pri nas obstajajo določeni zakoni, po katerih se mora  
ravnati vsak državljan. To smo sprejeli. To ni izmišljeno.

IZTOK: Jaz nisem ničesar sprejel. Veste, v ekonomski šoli smo  
imeli predmet pravo. Tam so nas o tem lepo poučili. Če  
ne verjamete, da imam končno oceno iz prava, vam prinesem  
spričevalo tretjega letnika pa učni načrt vam priskrbim.  
Kljub vsemu pa še naprej trdim, da nisem ničesar sprejel.

MILIČNIK: Človek mora biti strpen.

IZTOK: Ja? To samo meni in meni podobnim govorite? Zakaj ne  
odidete v podjetja, med tiste funkcionarje, direktorje, re-  
ferente in sekretarje, tako da jim malo pregledate tisto strp-  
nost. Rutinski pregled pa boste ugotovili ... marsikaj.

MILIČNIK: Kaj si hotel povedati s tem? Ne razumem.

IZTOK: Če tega ne razumete, kako boste razumeli mene?

MILIČNIK: Saj te razumemo. O tebi obstajajo že določene analize.

IZTOK: Glava me boli od teh analiz.

MILIČNIK: Še bolj te bo, ko boš slišal, kakšna kazen te čaka za  
sinočnjo ...

IZTOK: Vem, zavedam se, vse mi je jasno.

MILIČNIK: Iztok, se sploh zavedaš, da postajaš nevaren za družbo?

IZTOK: O, a res? Vsaj nekaj ... za družbo.

MILIČNIK: Ne zavedaš se.

IZTOK: Zavedam se, tudi zadnjič sem se zavedal, ko sem poslušal  
isto pridigo, če smem dodati. Drugače sem pa nezaveden.

MILIČNIK: Kakor hočeš, mi delamo po zakonih. Če ne bi delali, ne  
bi bili to, kar smo. Skušali ti bomo pomagati, da prideš  
na pravo pot. Kazen, ki bo sledila, bo vzgojna. Če to ne  
bo pomagalo, se bomo morali odločiti za zdravljenje.

IZTOK: (smeh) Zdravljenje? Kakšno zdravljenje?

MILIČNIK: Enaindvajset let imaš, mlad si in marsikaj se še da popraviti.

IZTOK: Pa me menda ne mislite spraviti v norišnico? To mislite? Povem vam, da nisem niti najmanj nor. (smeh) V norišnico. Tisto: elektrošoki, da se spametujem, da postanem koristen in ubogljiv norec za družbo. Se vam meša? Ne, vi ste zmešani. Aha, pri nas je tako kot v Ameriki, kot v tistem filmu, no, kako mu je že naslov? Let nad kukavičjim gnezdom. Na to mislite?

MILIČNIK: Prvič, nisem govoril o nikakršni norišnici. Drugič, pri nas obstajajo nevrološke in psihiatrične klinike. Na te sem mislil. Tretjič pa, pri vsem tem midva nimava nobenega glasu. Zato imamo strokovnjake, ki bodo ugotovili, ali si ali pa nisi sposoben za normalno življenje. Jasno!

IZTOK: Vse to je eno in isto sranje!

MILIČNIK: Tega ti ne bi smel povedati. Ker pa vem, da nisi tako slab fant in da se boš spametoval in ker je tvoj oče ...

IZTOK: Dajte, pustite očeta pri miru! Na kozlanje mi gre!

MILIČNIK: Pa se vrniva k zadevi. Rop je resen prekršek. Nekateri kriminologi trdijo, da je to prvi korak k umoru. Zakaj si kradel?

IZTOK: Tako za hec. Dolgčas mi je bilo. Hotel sem malo ustrašovati tiste ritolizce, da vidijo, da niso boga za jajca prijeli, če imajo mercedes.

MILIČNIK: Z ukradenim avtomobilom in nedovoljeno, neprimerno vožnjo si ljudem ogrožal življenja.

IZTOK: In cuckom. Veste, eden je tako lajal. Uboga žival.

MILIČNIK: Iztok, opozarjam te, vedi se bolj dostojno. Na postaji milice si in ne v gostilni. Vse, kar poveš tu, je pred zakonom.

IZTOK: Samo sposodil sem si ga. Mercedes a nisem nikoli vozil.

MILIČNIK: Zakaj si ukradel denar v tisti hiši?

IZTOK: Vili.

MILIČNIK: Tudi denar si si sposodil?

IZTOK: Da, uganili ste. Saj bom vrnil s procenti. Procenti so zelo pomembni za naraščajoča živa bitja.

MILIČNIK: Hotel si na morje, kajne?

IZTOK: Ne, v hribe. Na Jadranskem morju so še nekatere nedotaknjene planine.

MILIČNIK: Kdo bo poravnal škodo za razbit avto? Oče?

IZTOK: Nobene pomoči ne potrebujem.

MILIČNIK: Mislim, da je tudi ne bi dobil.

IZTOK: Vas lahko nekaj vprašam? Zakaj me pa zadnjič niste zaprli? Je delal telefon? Zveze? Korupcija? Inicialke v časopisu?

MILIČNIK: Kaj pa zaposlitev?

IZTOK: Da, zaposlitev. Iskal sem.

MILIČNIK: In?

IZTOK: Poslušajte, ali bi bili vsi radi psihologi, psihiatri, 'sociologi? Nihče pa se ne bi hotel peljati z ukradenim avtomobilom? Vsi veste mnogo, mnogo o meni. Dizertacije boste napisali o meni, kajne? Na moj račun se boste zagrebli v doktorate.

MILIČNIK: Prav. Mislim, da sva končala.

IZTOK: Ali lahko nekaj vprašam?

MILIČNIK: Izvoli.

IZTOK: Ali je to mučenje vključeno v zaporno kazen?

MILIČNIK: Ni, Iztok. Sam si ga vključil. Bilo je prostovoljno.

IZTOK: Koliko pa bom dobil?

MILIČNIK: Česa?

IZTOK: Zapora?

MILIČNIK: Ne vem, O tem odloča sodišče, ne mi.

IZTOK: No, pa vsaj približno.

MILIČNIK: Niti približno ne vem. Tudi če bi vedel, ti tega ne bi smel povedati.

IZTOK: A tisto o norišnici ste lahko?

MILIČNIK: Najin pogovor je končan. Nekaj časa boš v priporu.

IZTOK: Prav. Zadovoljen sem z vašim odnosom do mene. Niste me topli.

## II. IZTOKOVI STARŠI

### I. POGOVOR

MATI: Kaj ne boš nicesar storil zanj?

OČE: Kar sem rekel, sem rekel. In ne boš me prepričala.

MATI: Tega nisem niti nameravala. Samo vprašala sem.

OČE: Tudi to je del vzgoje.

MATI: Čigave?

OČE: Moje, če si že radovedna.

MATI: Veš, ni mi tako hudo, ker je Iztok v zaporu, ker počne, kar ne bi smel. To sem že nekako prebolela. Ne morem pa preboleti dejstva, da nimaš nikakršnega odnosa do njega.

OČE: Jaz nimam nikakršnega odnosa do njega? Motiš se. Pa še kakšen odnos imam.

MATI: Če bi bil ti drugačen do njega, se ne bi dogajalo to, kar se dogaja.

OČE: Treba mu je vbiti v glavo, da ni najpametnejši na svetu.

MATI: Se bojiš, da bi bil bolj pameten, kot si ti? (pavza) Življenje je samo eno. In najin Iztok je samo eden. Vseeno kakšen.

OČE: Prosim te, ne pričenjaj demagogizirati.

MATI: Edi, to ni sestanek! O najinem sinu se pogovarjava! (pavza) Če bi vedel, bi še gradivo prinesel, pa bi analizirala po tvojih podatkih.

OČE: Prav, pa se pogovarjajva o Iztoku. Samo zapomni si, da je tudi on del naše samoupravne družbe.

MATI: Saj sem vedela! Nehaj, prosim te, s političnim predavanjem. (pavza) Vsega sem sita. Vse je šlo narobe. Vse.

OČE: O čem govoriš?

## 2. PESEM

Kovači smo in naša sila / skovala nam bo sreče ključ in iskra svetla izpod kladiva / prižgala bo svobode luč. Udar na udar in brez premora / kladiva pesem naj doni; sovrag stoletni že v prah se ruši, / iz spanja ljudstvo se budi. In narodu skovali srečo / s kladivom našim bomo mi, verige sužnjev, okove težke / kladivo naše naj zdrobi!

(mati in oče stojita v brigadirski obleki, oče ima jugoslovansko, mati brigadirsko zastavo)

## 3. RECITAL

MATI: Nema odmora dok traje obnova.

OČE: Vsi na prostovoljno delovno akcijo!

MATI: Vsi!

OČE: Iz ruševin smo zgradili najlepšo stavbo naše zgodovine!

MATI: In to je svobodna Federativna ljudska republika Jugoslavija!

OČE: In šli bomo še naprej!

MATI: Vse, kar smo zgradili, smo zgradili z lastnimi rokami. Nihče nam ni pomagal!

OČE: Zato smo lahko ponosni!

MATI: In smo ponosni!

OČE: Leta tisoč devetsto enainštiridesetega ni kapituliral narod, Jugoslavija, pač pa kraljevina, diktatura buržujev, kapitalistični sistem!

MATI: Rodila se je nova država!

OČE: Pravičnejša!

MATI: Država, ki se ne bo sramovala sama sebe!

OČE: Živela naša domovina!

MATI: Živela!

OČE: Živelo bratstvo in enotnost!

MATI: Živelo!

OČE: Živela komunistična partija!

MATI: Živela!

OČE: Živela revolucija!

MATI: Živela!

#### 4. SVETLA BODOČNOST

MATI: Najin otrok bo imel srečno življenje.

OČE: Da, to sva ustvarila zanj. Vso svobodo mu podarjava.

MATI: Njemu ne bo treba stradati.

OČE: Dostojno naju bo zamenjal.

MATI: Samo da bi bil srečen.

OČE: Stopa v moderno družbo, ki sva jo gradila midva. Ta družba prinaša srečo. Družba tehnike. (premor) Se spomniš naših delovnih akcij?

MATI: Spomnim.

OČE: Tudi njega bova poslala na delovno akcijo. Ko zraste, a to bo kmalu.

MATI: Če bo hotel.

OČE: Hotel bo. On bo tak, kot sva midva, kot sva se midva bori-la za domovino, za njeno zgraditev.

MATI: Da, včasih se mi zdi, da je v tej svobodi tako lepo.

OČE: In je lepo! Kaj nam manjka?

MATI: Najin otrok ima svetlo bodočnost pred sabo.

### III. ZAPOR

#### 1. ZAPORNIK

Iztok je ravnokar vstopil v zapor. Neodločno hodi. Ustavi se pri prazni postelji. Na drugi leži zapornik in ga opazuje.

IZTOK: (skoraj nerazumljivo) Ali je to moja postelja?

ZAPORNIK: Tvoja, fant. (pavza) Kaj so pričeli zapirati tudi otroke? (pavza) Prvič si v tem dreku, ja, a se boš navadil. Kot si se navadil na tisto, zaradi česar si v arestu. Koliko so ti ga naložili?

IZTOK: Kaj vas briga?

ZAPORNIK: Nič. Prav nič. V arestu je pogovor potreben. Ničesar nimaš, le pogovor, in potem samo tišina. Še rad se boš pogovarjal, pa ne boš vedel o čem.

IZTOK: Mi delite nauke, ali kaj? Kamor se obrnem, mi nekdo deli nauke in hoče biti pameten.

ZAPORNIK: Nauki so potrebni.

IZTOK: Bi me lahko pustili pri miru!

## 2. MOLK

ZAPORNIK: Molk je vedno pomenil nekakšen poraz. Veš, kaj mislim, tisti molk, ki ni ničesar pomenil. To je trma. (pavza) Nimam namena, da bi se vsiljeval, ampak za tvoje dobro gre. Ne da bi ti želel dobro iz srca, kot ponavadi govori-jo nekakšni humanisti, ampak iskreno ti povem, da mi apatičnost ne leži in ne bi hotel, da jo preživljam še v arestu.

## 3. ŠAH

IZTOK: Šest mesecev sem dobil.

ZAPORNIK: Ni veliko, je pa lepo za začetek.

IZTOK: Kakšen začetek?

ZAPORNIK: Zaporniške kariere. Ko boš drugič zaprt, ti bo lažje, kot pa če bi dobil samo mesec ali dva. Šest mesecev je lep začetek.

IZTOK: Me zajebavate?

ZAPORNIK: Zakaj? Tako vsi pričenjamo.

IZTOK: Pa mislite, da sem nor, da bom spet prišel sem?

ZAPORNIK: Nor? Ne, tega nisem mislil. Zato ni potrebno znoreti. Jaz sem prišel že do tretjega leta.

IZTOK: Tri leta ste dobili? Zakaj pa?

ZAPORNIK: Goljufal sem državljanke. Prodajal sem lažne srečke. Kot da tiste prave niso laž.

IZTOK: Ste jih tiskali?

ZAPORNIK: Ne, lanskoletne sem spravil in jim spremenil letnico.

IZTOK: Kaj ste bili že dostikrat zaprti?

ZAPORNIK: Da, trikrat, štirikrat. V mojem poklicu je potrebno tvegati, tvegati in samo tvegati.

IZTOK: Pa boste isto delali, ko pridete ven?

ZAPORNIK: A goljufal? Najbrž. Ko bom zunaj, se bom odločil.

IZTOK: Smešno.

ZAPORNIK: Svoboda ni smešna. Težko je biti svoboden. Lahko je goljufati, a biti svoboden je težko. Včasih ne veš, kaj bi s svobodo, ko jo imaš, z goljufijo vedno več.

IZTOK: Šah.

ZAPORNIK: In če spregledaš pozicijo, kot sem jo sedaj jaz, si takoj matiran. Prične se pa s šehom, šuhom, šahom, vseeno s čim. V slabši poziciji si, ker si nisi organiziral igre. Občudujem vele mojstre, ki iz zgubljene pozicije matirajo nasprotnika. Ampak to najbrž ni več igra, to je nekaj drugega. Če bi vedel, kaj je, ne bi igral šaha s teboj.

IZTOK: Mogoče pa le.

ZAPORNIK: Samo pod drugimi pogoji.

#### 4. OBISK, KI GA NI

ZAPORNIK: Slišal sem, da imaš dobrega očeta.

IZTOK: No, ne seri ga še ti.

ZAPORNIK: Povedal sem, kar sem slišal.

IZTOK: V slabo voljo si me spravil.

ZAPORNIK: Slišal sem, kako so pripovedovali, da je oče skrbel zate, da te je večkrat vlekel iz težav. Saj je neka velika živina? Kaj moreš, sedaj te je potlačil v drek. Zameriti mu ne moreš prav ničesar, ker je to očetovska ljubezen.

IZTOK: Daj no, nehaj. Pravljica za pridne otroke.

ZAPORNIK: Priden otrok. Vsi smo bili pridni. Dokler nismo pričeli premišljevati o marsičem.

IZTOK: Da, in smo ubogali?

ZAPORNIK: Si hodil v cerkev?

IZTOK: V cerkev? Zakaj pa to?

ZAPORNIK: No, če si bil pobožen? Mislim, če si hodil k verouku?

IZTOK: Cerkev sem videl enkrat znotraj, ko smo bili na izletu.

ZAPORNIK: In si ubogal.

IZTOK: Koga? Pa kaj govoriš? Kot da bi se ti bledlo.

ZAPORNIK: Ubogati moramo starše. Potem oblast pa zakone.

IZTOK: Vem, vem. Da ne bi prišlo do anarhije, ker zavest še ni na takšni stopnji, kot bi morala biti. Samo nekateri so deležni visokostopenjske zavesti.

ZAPORNIK: Ja, no, vidiš, kako vse lepo razumeš.

IZTOK: Daj no, so te postavili sem, da me prepričuješ, vzgajaš in želiš dobro, ali kaj?

ZAPORNIK: Nič. Tako govorim, ker nihče od tvojih ni prišel na obisk, čeprav si že precej časa tukaj.

IZTOK: Zato ni treba govoriti.

ZAPORNIK: Nekako sem moral speljati pogovor, pa sem naredil uvod. Tudi danes ni bilo tvojih staršev. Tako spet ne gre.

IZTOK: Kaj pa ti veš, kaj gre in kaj ne gre? Saj jih ne poznaš.

ZAPORNIK: Ne vem. Zdi se mi, da ni prav.

IZTOK: Me nič ne prizadeje, ker niso prišli. Tako je bolje.

ZAPORNIK: Ne vem. No, pripravi se. Zdaj bo večerja.

## 5. STRAH

Iztok se spreha, medtem ko zapornik spi. Noč je. Hodi po neki začrtani poti. Vedno hitreje, tako da je pot vedno manj natančna. Proti koncu je že zmedena. Slišijo se zelo neprijetni zvoki, podobni cviljenju. Motijo ga. Prijema se za lase, glavo, prekriva ušesa. Vrže se na posteljo in se v celoti pokrije z odejo. Videti je premetavanje, ki pa sčasoma izgine. Nekaj časa je vse mirno, zvoka ni. Zdi se kot da je Iztok zaspal. A nenadoma skoči in zavpije: "Ne, nočem, nočem, pustite me." Pojavi se zvok, ki je ostrejši.

ZAPORNIK: (se zbudi) Kaj je, Iztok? (skoči s postelje) Ti je slabo? IZTOK: (jok) Ne morem več, ne morem! Pustite me!

ZAPORNIK: Ne moreš zaspati? Pomiri se, noč ima svojo moč.

IZTOK: Kaj sem storil tem prekletim ljudem! Kdo so, da me zapirajo! Jebemti! (podira predmete v sobi) Vsi ste pizde zajebane!

ZAPORNIK: Nehaj! (ga skuša prijeti)

IZTOK: (ga odrine) Kdo te je klical! Pusti me pri miru! Vse bom pobil. (poskuša udariti zapornika)

ZAPORNIK: Znorel si, fant!

Pritečeta čuvaja.

PRVI ČUVAJ: Kaj se tu dogaja? Mir! Ali bo mir? Fant, si slišal?

IZTOK: Ko vas jebe!

PRVI ČUVAJ: Fant, opozarjam te, da se pomiriš!

Iztok napade čuvaja. Prične se pretep. Medtem je pesem:

Kovači smo in naša sila / skovala nam bo sreče ključ, iskra svetla izpod kladiva / prižgala bo svobode luč. Udar na udar in brez od-mora / kladiva pesem naj doni; sovrag stoletni že v prah se ruši, / iz spanja ljudstvo se budi. In narodu skovali srečo / s kladivom našim bomo mi, / verige sužnjev, okove težke /kladivo naše naj zdrobi.

Čuvaja Iztoka umirita. Čeprav se Iztok ne upira več, čuvaja nadaljujeta z udarci.

ZAPORNIK: Kaj počnete? Kaj ne vidite, da je miren?  
PRVI ČUVAJ: Ti tam zapri gobec, če ne prideš tudi ti na vrsto!  
DRUGI ČUVAJ: Še za drugič, da si boš zapomnil!  
ZAPORNIK: Saj ste znorela! Lahko ga še ubijeta!  
DRUGI ČUVAJ: Ne bi bilo nikakršne škode za tega kriminalca!

Zapornik skuša zaščititi Iztoka. Njegov pretep se v nekem trenutku ustavi.

## 6. ŽIVLJENJE BREZ ORGAZMA

IZTOK: Oprosti, bilo je zaradi mene. Ne morem zaspati. Kot da bi se bal noči. Ko tonem v spanec, me nekaj zbode v prsih, ne morem dihati, ne vem, kaj mi je.

ZAPORNIK: Sedaj ti je jasno, da tega ne smeš izražati preveč glasno.

IZTOK: Ja, vem. Čutim. Še enkrat oprosti, ker sem skuhal vse to.

ZAPORNIK: Kaj vem, kdo je vse to skuhal in zaradi koga je vse to. Zapravila sva "praznično pomilostitev". Nič drugega.

(pavza)

IZTOK: Pa boš res spet goljufal, ko prideš ven?

ZAPORNIK: Zame je to le posel, kot je drugim tisto, kar delajo, tudi posel, le lastnih zaporov nimam. V tem je razlika.

IZTOK: Te ne peče vest, ko tako zajebaš ljudi?

ZAPORNIK: Vest? No, kdaj pa kdaj. Pa skušam pozabiti. To je, Iztok, kot s prostitutkami. Nobenega orgazma, če hočeš, da ti posel cvete.

IZTOK: A tako?

ZAPORNIK: Tako, tako.

Iztok se smeje.

ZAPORNIK: Kaj se smeješ?

IZTOK: Kmalu bom zunaj in bom svoboden, svoboden ...

ZAPORNIK: No, saj. Kar smeješ. Ko boš zunaj, ti ne bo do smeha.

(pavza) (Iztok se pomiri)

ZAPORNIK: (nadaljuje) Kot zmešan boš hodil po mestu. Iskal boš prijatelje. Ko jih boš srečal, jih boš vesel in oni bodo veseli tebe. Ampak z njimi se ne boš znal pogovarjati.

IZTOK: Saj sploh ne vem, koliko dni imam do konca. Pozabil sem šteti. (smeh)

ZAPORNIK: Si znorel, mali, kaj se tako neumno smeješ?

IZTOK: Nič, kar tako.

ZAPORNIK: Ah, pojdi nekam. Kaj ti ni dosti, da so ti prejšnjo noč premaknili ledvico?

IZTOK: Veš kaj, kolega? No, sedaj sva kolega, čeprav jaz nisem prevarant kot ti. Zdi se mi, da nikoli nisem imel sreče.

ZAPORNIK: In zato se režiš? Veš kaj, jaz sem, kar sem, ampak pri teh rečeh se nisem nikoli režal.

IZTOK: Ne režim se zaradi tega. Ampak nečesa sem se spomnil.

ZAPORNIK: Česa pa?

IZTOK: Nečesa. (se zasmeje)

ZAPORNIK: Daj, zresni se, fant. Norci spadajo v druge ustanove.

IZTOK: Aja? Čakaj, povedal ti bom. Poglej, ko bom šel ven iz te luknje, bom šel iskat srečo.

ZAPORNIK: Srečo?

IZTOK: Srečo, ja, srečo.

ZAPORNIK: Ti si nor. (se smeje)

IZTOK: No, zakaj se zdaj ti smeješ?

ZAPORNIK: Nič, nič. Prejšnjo noč so te pa res usekali po glavi.

IZTOK: Čakaj, to ni vse. In ko jo najdem, takrat boš tudi ti zunaj, pa ti jo posodim. Velja?

ZAPORNIK: Ja, hvaležen ti bom. Upam pa, da tvoja poslovalnica ne bo v norišnici. Tja ne bi rad hodil po srečo.

IZTOK: Ničesar ne razumeš.

ZAPORNIK: Veš, kaj se mi zdi? Ko boš šel ven, boš šel na dopust, potem se boš spet vrnil. Spet boš naredil kakšno traparijo. Če si že ukradel tisti denar, bi ga lahko izkoristil, ne pa da tu sedi zaradi golega zakona.

IZTOK: Ničesar ne razumeš.

ZAPORNIK: Ni važno, če ne razumem. Samo želel bi, da bi bil ponoči miren, in prosim te, če že misliš vpiti, ne vpij na glas.

#### IV. ZA NEKATERE VSTOP PREPOVEDAN

Megla, dim ali para. Pravzaprav, nekaj kot utopitev v sen. Imitacija nekega predmestja s parkom, teraso neke kavarne, kioskom, trgovino in pekarno. Megleno ozadje.

GOVORNIK: (vseskozi v parku) Danes bom spregovoril nekaj o naši mladini. Nekateri nimajo namena kritizirati naše mladine, toda menijo, da je nekaj potrebno spregovoriti. Nekoč je nekdo nekoga vprašal, ali meni, da bi današnja mladina bila sposobna držati oblast v rokah. Odgovoril je: prepričan sem, da ne, in hkrati prepričan, da bo nekoč sposobna za ta posel. O tem niti jaz ne dvomim, kajti nas bo zadela kap, zboleli bomo, pa bo mladina morala držati oblast, a takrat bo že stara in bo zajebavala svojo mladino, pa bo spet tako, kot si kdo želi. Pomembno je, da imajo nekateri dobro penzijo in izsiljujejo visoke honorarje za svoje spomine in obraze, ki so jih srečali v življenju. Pri tem pa ima drevo javor in ostala drevesa, da se nasloni nanje. Mladina je naša bodočnost, tisti dejavnik, ki bo nadaljeval naše ideje in samo naše in naše in naše, bi na koncu dejal. Toda to ni konec. Šele začel sem. Nekateri stvari je potrebno končati, da bi spet začeli. Hotel sem, med drugim, povedati, da svet mora biti pravičnejši in boljši. Moramo težiti k napredku, se pravi, k življenju, ki nam bo omogočilo srečo in zadovoljstvo. In ko to uresničimo in ko to uresničimo, kaj bomo potem?

Meščanke in meščani sedijo na terasi. Nepremično. Zrejo v neznano. Gibi (kolikor so nujni) so izraziti in mehanični.

MEŠČANKA 1: Moj delovni dan je sestavljen iz marsičesa: dela, počitka in opravljanja. Nato pride na vrsto ubijanje. Utruje na sem.

MEŠČANKA 2: Ne vem, kaj naj ti povem. Pravzaprav premišljujem.

MEŠČANKA 1: Rada bi me vprašala, zakaj ubijam. Ne, jaz ne ubijam. Po napornem dnevu me zgrabi, da bi nekoga ubila. Nekaj me sili, da bi to storila. Razumeš?

MEŠČANKA 2: Kaj ni drugega izhoda?

MEŠČANKA 1: Govorim, da ne. To me bo uničilo. Zaključujem refleksijo na to temo. Nadaljujem: Ko delam, se utrujam.

MEŠČANKA 2: Pravzaprav to ni nič nenavadnega.

MEŠČANKA 1: Seveda ni. Želim si pa, da to ne bi bilo navadno.

MEŠČANKA 2: Obedve si želiva.

MEŠČAN 1: Pogovarjajmo se o svobodi.

MEŠČAN 2: O svobodi torej.

MEŠČAN 1: V življenju je veliko svobod.

MEŠČAN 2: Le ena je prava.

MEŠČAN 3: Le ena je resnična.

MEŠČAN 1: Ko govorimo o svobodi, govorimo o pravi in resnični svobodi, in to je naša pozitivna lastnost.

MEŠČAN 3: Svoboda je velika stvar.

MEŠČANKA 1: Hči gospe Smrekar bo rodila mrtvega otroka. Slišala sem. Govorili so o tem. Najbrž je res. Saj mora biti res. Otroka iz plastike. Lutko. Plastičnega otroka. Naj govorijo, kar hočejo, ampak to je sramota. In nedopustno je.

MEŠČANKA 2: Da, prava beseda: nedopustno.

MEŠČAN 1: Iz takšnih zgrešenih primerov lahko izvlečemo nauke.

MEŠČAN 3: Če že storimo kaj takega, moramo storiti v pravem trenutku.

MEŠČAN 2: Nedopustno je, da se nekdo vmešava v našo vzgojo in nam z nepremišljenimi dejanji preprečuje delovanje, kot je storila hči gospe Smrekar, ko je rodila neživega otroka.

MEŠČANKA 1: Ko bi ga že, ampak ona ga nosi v sebi.

MEŠČANKA 2: Še hujši prestop. Kaznovana bo.

GOVORNIK: Strinjam se z ljudmi, ki so mnjenja, da je potrebno več kritike, ampak odkritosrčne kritike, ki ima dobre namene. Sem proti taki kritiki, ki bi služila privatnim in osebnim koristim. Naš napredek je odvisen od konstruktivne kritike. Toliko za sedaj.

MEŠČANKA 1: V modni reviji sem videla obleko s trdimi verigami.  
V modni reviji iz žlahtnega papirja. Modno revijo sem sežgala. Bilo je mraz.

MEŠČANKA 2: Te verige najbrž drgnejo kožo, se vrivajo vanjo, jo uničujejo. To boli.

MEŠČANKA 1: Nasprotno. Verige te prijetno skominajo.

MEŠČAN 3: Nič se ne premika, nič se ne giblje. Torej stoji.

MEŠČAN 2: Nepremično.

MEŠČAN 1: Včasih preneha govoriti.

MEŠČAN 2: Da bi spil kozarec vode. Mineralne vode.

MEŠČAN 1: In potem spet nadaljuje.

MEŠČAN 2: Si nekaj rekel?

MEŠČAN 1: Rekel sem, da sem delal napake. Čemu? Ne vem.

MEŠČAN 2: Ne bi smel delati napak. Ne, ne bi jih smel. Vse je statično, ugotavljam.

MEŠČAN 1: Ne premika se, govorim.

MEŠČAN 3: Stoji, dodajam.

MEŠČAN 1: Ne menja se, dodajam jaz.

MEŠČAN 2: To smo želeli, mislim.

MEŠČAN 3: To smo hoteli, ugotavljam jaz.

MEŠČAN 1: Živimo nepremično, nadaljujem.

MEŠČANKA 1: Statično, se vključujem.

MEŠČANKA 2: Nepremično, se vključujem tudi jaz.

MEŠČANKA 1: Nepremično, ponavljam.

MEŠČANKA 2: Ni vse v izrazu. Končujem.

MEŠČANKA 1: Del našega življenja je za nami. To bo hodilo narobe. Se pravi, drago bomo plačali za nadaljevanje našega življenja, trdim.

MEŠČAN 1: Stalo?

MEŠČAN 2: V kateri valuti?

MEŠČAN 3: Ali se lahko izplača s čekom?

MEŠČANKA 1: Ne, tako se ne more izplačati.

MEŠČAN 3: Torej, primitivna opravila.

MEŠČAN 2: Primitivna.

MEŠČANKA 1: Spet bi rada govorila o svojem delovnem dnevu, če dovolite, seveda, če me ne prekinete, vsekakor.

GOVORNIK: Moramo iztrebiti, poudarjam, iztrebiti vse negativnosti, ki se širijo po svetu. In ko to storimo in ko to storimo, kaj bomo potem?

MEŠČAN 1: Še dolgo bo stal v parku in bo govoril. Kako dolgo?

MEŠČAN 2: Govoril bo o sebi.

MEŠČAN 3: Včasih preneha govoriti, sem že prej rekel.

MEŠČAN 1: Vem, da bo spet nadaljeval.

GOVORNIK: Moramo ustvariti družbo, v kateri bosta moški in ženska enakopravna in v kateri bo vsega v izobilju. Tu se sklicujem na socialistično moralo! In ko to ustvarimo in ko to ustvarimo, kaj bomo potem?

MEŠČANKA 1: Njegove besede so naivne.

MEŠČANKA 2: Prepričan je, da nam govori.

MEŠČANKA 1: Mi ga sploh ne poslušamo. Zakaj bi ga?

MEŠČANKA 2: Kot da ne bi imeli časa.

MEŠČANKA 1: Mi nimamo časa zanj. Mi nismo tu zaradi njega. Mi nismo tu niti zaradi sebe. Mi smo tu, ker smo. Morda zaradi višjih ciljev.

MEŠČAN 1: Skušali smo govoriti o sreči, o svobodi.

MEŠČAN 2: Da, izgovarjali smo besede o svobodi.

MEŠČANKA 1: Petindvajset let živim v tem mestu. Petindvajset let delovne dobe je za mano. Ne jem, kot sem jedla pred petindvajsetimi leti. Poklica sem se izučila na delovni akciji. Izpopolnjevala sem se na večerni poklicni šoli.

MEŠČAN 1: Poročen sem. V zakon sem stopil pred petindvajsetimi leti. V začetku je bilo precej ljubezni, Pravim, bilo je precej ljubezni, a sedaj sva ostala samo ona in jaz in otroci, ki naju občasno obiskujejo. Ljubezen sva zgubila na enem od številnih sindikalnih izletov.

MEŠČANKA 2: Moja usoda je ista.

MEŠČAN 2: Moja podobna.

MEŠČAN 3: O moji usodi nerad govorim.

GOVORNIK: Borimo se, da bi se zožil prepad med revnimi in bogatimi. In ko prepada več ne bo, kaj bomo potem? Zmanjšujemo število agresij, govorimo, toda resnično jih zmanjšajmo! Prekinimo tekmo v oborožitvi! Vse to bi bili pozitivni prijemi, ki bi nam omogočili pravičnejši in boljši svet. Svet brez blokovske delitve, svet medsebojnega razumevanja. In ko to dosežemo in ko to dosežemo, kaj bomo potem?

MEŠČANKA 1: Delam v trgovini in zaslužim povprečno. Rekli so, da sem povprečna. Verjamem jim. Zakaj? Ne vem. Večer preživim ob televizorju ali pa berem revijo. Na koncu revijo sežgem. Kar tako. To me zabava.

MEŠČAN 2: V mesto sem prišel pred petindvajsetimi leti z vasi. Prej sem bil na delovni akciji. Moje udarniške značke so mi pomagale, da sem se vpisal na fakulteto. Fakulteto sem uspešno končal.

MEŠČAN 3: Že prej sem rekel, da ne bi govoril o svoji usodi.

MEŠČAN 2: Ni dvoma, sem večkrat rekel, da se nikoli ne bom izselil iz tega mesta.

MEŠČANKA 2: Mi tu sedimo, a jutri nas čaka naporen dan.

MEŠČANKA 1: Deloven dan.

GOVORNIK: Ne bo miru, dokler človek ne bo popolnoma svoboden.  
In ko bo in ko bo, kaj bo storil s svobodo?

Na prizorišče stopi Iztok. Njegovi gibi so negotovi, neenakomerni. Boji se prostora, v katerega je stopil. Očitno je, da je njegovo obnašanje posledica psihične motnje.

IZTOK: Imenujem se Iztok. Mislim... Prišel sem, vidite, da bi vam povedal, da me motite. Vaši nameni so podli. Povedal vam bom vse v obraz. Resnično, resno, da enkrat za vselej... Razumete? Sem bil dovolj jasen? Kaj mislite, da ste nekaj, da so vaše ideje vaše, prepričanja, prepričanja niso vaša, pravim.

Prične se promenada meščanov in meščank. Izogibajo se srečanja z Iztokom.

IZTOK: Povem vam, da so v meni svetovi... Da je v meni lepota. Lepota, ki vas bo uničila, ja, uničila, uničila. Če ne verjamete, boste videli. Pa ni treba verjeti, boste videli. Motite me, sem rekel! V življenju niste dosegli ničesar, pa ste se spravili name. Ne bom se dal. O, ne bom. Kar mislite si.

MEŠČANKA 1: Kdo je ta norec? Ta stavek sem izgovorila grobo.

MEŠČANKA 2: Faliran študent? Faliran umetnik, faliran uradnik? Povedala sem s prezirom.

IZTOK: Najbrž nisem bil dovolj prepričljiv. Oziroma, da, prepričljiv. Pravim vam, sem hotel reči, da nimate prav. So tudi drugi načini.

MEŠČANKA 1: Saj je resnično nor! Kako to, da se svobodno spreha-ja po mestu?

MEŠČAN 1: Norec. No, za ta pojem obstajajo različni izrazi, ki jih ne bi uporabljal. Ni potrebno.

MEŠČAN 2: Povem vam, na krivo pot je zašel.

MEŠČAN 3: Nikoli se ne bo postavil na lastne noge.

MEŠČAN 1: Nikoli ne bo trezno mislil.

MEŠČAN 2: Potrebno ga je gledati s prezirom.

IZTOK: Hotel sem reči, da ni nič lepšega kot živeti lastno življenje. Povejte kaj. (se jih dotika)

MEŠČANKA 1: Ne dotikaj se me.

MEŠČANKA 2: Ne dotikaj se me.

MEŠČAN 3: Ne dotikaj se nas.

MEŠČAN 1: Mi ne razsipavamo z energijo kot ti. Z energijo je potrebno varčevati. On tega ne zna, domnevam. Nima nikakršnega odnosa do energije, do varčevanja.

MEŠČAN 2: Nima osnov. Propada v svojem namenu.

IZTOK: Toda, hotel sem reči, da je vse, kar počnete, neumno. Neki je je boljše življenje, trdim.

MEŠČAN 1: Njegov zadnji in predzadnji stavek sta v meni izzvala smeh, ki ga ne bom prikazal fizično.

MEŠČAN 2: Jaz se prav tako smejem. Naj se ve.

MEŠČANKA 1: Jaz prav tako. Ker bi ne bila, kar sem, če se ne bi v tem trenutku smejala.

MEŠČAN 3: Jaz tudi.

MEŠČANKA 2: Zakaj bi bila jaz izjema? Ne vem zakaj.

IZTOK: Pa kaj je z vami? Prišel sem se pogovoriti. Pogovorimo se kot ljudje.

MEŠČANKA 1: Spet se smejem. Gromoglasno. Torej, smejem se, ker je rekel: kot ljudje. To je izrabljena in staromodna beseda.

IZTOK: Kaj vam je? Kdo se smeje? Nič ne slišim. O, nikar ne mislite, da me boste prepričali, da ne slišim, da sem gluha.

MEŠČAN 2: Me sliši, ker smeha ne izražamo glasno. Torej, ne naprezamo se. Varčujemo z energijo.

MEŠČAN 3: A on počne ravno obratno. Neodgovorno troši energijo, ker ne varčuje z njo.

IZTOK: Kako to mislite? (pavza) Mislim, zakaj ne odgovarjate? Ljudje, nekaj sem vas vprašal. (pavza) Povem vam, uničil vas bom! (pavza) Prav, ne bom vas uničil.

GOVORNIK: Življenje lahko osrečujejo le velike stvari. In zanje se moramo boriti, ker drugače ni vredno živeti. Biti gluha, slep in neumen pomeni biti degenerirana oseba, ki današnjemu svetu ni potrebna. Zelo naivno rečeno. Ker, ko se bori-  
mo za velike stvari, dokler se še borimo za to, se bomo zavedali svojega obstoja. Vsakršno ignoriranje obstoječega nas vodi v prepad.

IZTOK: (stopi h govorniku) Končno besede, ki so nečemu namenjene! Kdo si?

GOVORNIK: Govornik. Izgini od tod. Motiš me.

IZTOK: Kako? Toda, mislim, da si govoril meni.

GOVORNIK: Rekel sem ti, da izgini. Svoje delo opravljam vestno in brez večjih napak. Druga opravila me ne obremenjujejo.

IZTOK: Kaj naj storim?

GOVORNIK: To me ne zanima. Rekel sem ti, izgini od tod! (se mu bliža) Ali pa ...

IZTOK: Kaj naj storim? (se oddaljuje)

MEŠČAN 1: Lahko preidemo na stvar. (stopi k Iztoku)

IZTOK: Kakšno stvar?

MEŠČANKA 1: On se mora spremeniti! Nujno!

MEŠČANKA 2: On svoje energije ne sme rabiti tako nekoristno, nesistematično!

MEŠČAN 2: On mora vaditi!

MEŠČAN 1: Pomagali mu bomo, da prične živeti življenje, ki je tako, kot je naše, ker so tudi nam, ko smo bili v istem položaju, drugi pomagali! Moramo vrniti dolg!

MEŠČAN 3: Če hoče obstajati, se mora pokoriti pravilom, statutom, zakonom, dekretom. To je jasno že vsakemu tepcu, tudi njemu bi moralo biti. Amen.

IZTOK: Kaj govorite?

MEŠČANKA 1: Nam moraš biti podoben.

MEŠČANKA 2: Sleči moraš kožo in navleči tisto, ki ti jo bomo dali mi. Prodali ti jo bomo po ugodnih, znižanih cenah. Tako dobri smo ....

MEŠČAN 1: Tako dobri.

MEŠČAN 2: Tako dobri.

MEŠČAN 3: Tako dobri.

MEŠČANKA 1: Prevzemam odgovornost zanj!

MEŠČAN 1: On ne sme zapravljati energije. To je pomembno.

MEŠČAN 2: On jo mora porabiti, kolikor je potrebno.

MEŠČAN 3: On mora biti podoben nam!

MEŠČANKA 2: Varčevati!

MEŠČAN 3: Spremeniti se!

MEŠČAN 2: Biti koristen!

MEŠČAN 1: Prevzamem odgovornost zanj!

IZTOK: Nehajte! Dosti! Ne bom! Konec! Imam svoje načrte! Svoje načrte! Slišite!!!

MEŠČANKA 2: Kaj je to? Kdo mu je dovolil, da govori?

MEŠČAN 2: On se bo spremenil.

IZTOK: Prav. Hotel sem reči, da odhajam ... Rad bi ... Pa kaj. Saj ne morem in ni vredno. Pa kaj. (odide)

MEŠČAN 3: Doživel je poraz.

MEŠČANKA 1: Prevzamem odgovornost zanj!

MEŠČANKA 2: Zgrešil je smeri.

MEŠČAN 2: Odšel je, a potreboval nas bo.

MEŠČAN 3: Dosti je za danes. Samo za danes.

MEŠČAN 1: Gremo, odhajamo, premikamo se.

MEŠČAN 3: Zapuščamo današnji dan.

MEŠČAN 1: Razburljiv dan.

MEŠČAN 2: Pričeli bomo, ko opravimo delo.

(Odhajajo, meščanka 1 ostane na terasi kavarne, pričakuje Iztoka, ki resnično pride, prestreže mu pot; prične se meščankino osvajanje, pri tem ji pomagajo Iztokove erotične slabosti (koreografija!), njegova neodločnost, notranje potrebe; ples naj se konča pri Iztokovem spoznanju, da je vse skupaj le prevara.)

(medtem ima govornik svoj govor)

GOVORNIK: Naprej in samo naprej! Ni časa za počitek, ni časa za uveljavljanje! Nič več ne bomo gledali na človeštvo! Potrebno je gledati na človeka! To smo pozabili, mar ne! To smo pozabili, ko smo se borili za pravice, za svoje pravice! Mi smo zidarji svetlejše prihodnosti! In moramo se zavedati svojega poslanstva! Združite se, zidarji svetlejših prihodnosti! Nimate kaj izgubiti! Življenje je pred nami in moramo ga izkoristiti! Moramo! Zidarji svetlejše prihodnosti, moramo, moramo! Nič nas ne sme presenetiti! Niso nam potrebni ljudje, ki se krčevito oprijemajo privatne lastnine, ki želijo notranji in zunanji mir, ki se bojijo vsega, kar bi lahko ta mir na kakršen koli način načel! Potrebni so ljudje, ki bi razmajali vsakdanjo duhovno ravnotežje, da bi zmotili formirane, ustaljene poglede na življenje in človeka! Marsikdo vidi v denarju priložnost, da bi bil svoboden, močen, ker ga samo denar lahko osvobodi od vsemogočnega strašila, ki se imenuje država! Ti ljudje so ustvarili državo, da bi ohranili svojo lastnino! Omogočili so, da se država lahko razvije v prečizno izdelanega rablja, ki bi posameznika uspešno zmedel in pridobil zase. In ne iščite teh ljudi, ker ste to vi sami, vi niste potrebni, niste zidarji svetlejše prihodnosti! Upam si reči, da ste vi tisti, ki si želite udobno in mirno življenje; v borbi, ki jo zagovarjate, niste aktivni, vaša edina modrost je, da imate mirno življenje, ki ga ščiti močna in izurjena vojska! Vi hočete pred seboj in pred svetom pokazati svojo nedolžnost! Vse to, kar sem povedal, čutim v sebi, na žalost. Ne obsojajte me, tako da bi pozabili na obsodbo vas samih! Vse, kar počnemo, vse, za kar mislimo, da nas vodi srce, je v spremstvu bojazni, za katero ne vemo, od kod prihaja, kaj jo prinaša! Ko stopamo na neznana tla, se nas loti strah. Boljši je tak strah kot mirovanje! Boljše je umiranje kot mirno življenje! Tako mislim jaz! Pričakujem ugovore in ne hladno odkimavanje! Jebite se vi, ki mirno sedite in boste jutri povzročali zločine. Vi, ki boste jutri posredni provokatorji lastnih zablod! Vi, ki boste odkimavali na sestankih, vi, ki boste zagovarjali umetnost, znanost, delovnega človeka z dvigovanjem rok! Vi ste lutke, prepričane, da vas vodi lastna pamet. Rekli so mi, da so pesniki včeraj umrli in da jih danes ni. Prepričani ste, da je včeraj bilo pred štiriindvajsetimi urami, a včeraj pomeni vsaka izgubljena minuta! Vsaka izgubljena minuta. Pesniki ne poznajo svitanja, pesniki, za katere mislite, da so pesniki, pojejo o neizplačanih honorarjih, hrepenijo po nagradah, ti pesniki razbijajo peresa spredaj stoječim, da bi čimprej stopili v različne antologije, ki jih urejujejo! Kje je vaša morala, kje je vaš princip?

Ste ga zgubili na ne vem kateri strani Marxove Bede filozofije, komunističnega Manifesta? Vas ni sram, da citirate iz del Marcusea, Fraomma, Kardelja, Gramscija, ko sami ne verjamete v njihove besede? Kdo govori resnico? Norci in otroci, to so vaše teorije! Kdo se upa povedati resnico! Delikventi in odpisani, tudi to je vaša teorija! Nisem idealist, toda ... Toda ..... Svet mora biti pravičnejši in boljši. Moramo težiti k napredku, se pravi, k življenju, ki nam bo omogočilo srečo in zadovoljstvo. In ko to uresničimo in ko to uresničimo, kaj bomo potem, kaj bomo potem?

## V. ODA RADOSTI

ZAPORNIK: Torej, minilo je šest mesecev. Odhajaš.

IZTOK: Grem.

ZAPORNIK: Drži se.

IZTOK: Vem, svoboda je nevarna.

V ozadju stojijo meščanke in meščani, ki izvajajo Beethovnov Odo radosti z različno uporabo svojih glasov.

MEŠČANKA 1: (alt) La, la, la, la itd.

MEŠČANKA 2: (cvileč, razglašen sopran) A, a, a, a itd.

MEŠČAN 1: (žvižga)

MEŠČAN 2: (bas, imitiranje bobnarske spremljave) Bum, bum, bum, bum itd.

MEŠČAN 3: (tenor) Di, di, di, di itd.

## VI. KDO JE KRIV?

### 1. IZTOKOVE OČI

OČE: Kaj je z njim?

MATI: Čudno se mi zdi, da si sploh vprašal zanj. Ne počuti se dobro, če že tako skrbiš zanj.

OČE: Muhe so se spet vselile v njegovo glavo. Ta fant se ne bo nikoli poboljšal. To ti jaz povem.

MATI: Prosim te, Edi. Ponoči se zbuja in vpije.

OČE: Njemu podobno. Ni mu dovolj, da razgraja podnevi.

MATI: Kaj ne bi že enkrat prenehal biti grob? Odkar je prišel, nisi spregovoril z njim niti besedice.

OČE: On ni z mano.

MATI: Vedeš se kot otrok.

OČE: Dobil je, kar je že dolgo iskal. Lepo sem ga opozoril. Ni me poslušal, sedaj pa ima, kar ima.

MATI: Edi, saj je vendar tvoj otrok! Ali ti moram to vseskozi pripovedovati?

OČE: Otrok ali ne, red mora biti. Pa tudi nekaj spoštovanja do očeta bi lahko imel.

MATI: Ko tako govoriš, se mi zdi, kot da si ...

OČE: Kaj? No, povej. Nič se ne bom razburjal. Le povej.

MATI: Saj ni vredno.

OČE: Vem, kaj si hotela reči. Da sem vsega jaz kriv. Ti si pa svetnica, kajne?

MATI: Ni važno, kaj sem. Iztoka poglej. Si mu kdaj pogledal v oči?

OČE: Kolikokrat!

MATI: Pa sedaj, ko je prišel iz zapora? Nisi?

OČE: In kaj potem? Saj ni nič videti.

MATI: Zate nikoli nič ni.

OČE: Sem jaz kriv, da je tak? Če bi ga ti bolj pozorno vzgajala, ko sem bil od doma, ko sem služil, da bi imeli to, kar imamo, ne bi prišlo do tega!

MATI: Ne bi.

OČE: No, vidiš, sama priznaš.

MATI: Ničesar ne priznam. Iztok se noče niti pogovarjati z menoj.

OČE: Prav ima.

MATI: (spretno prikrije bolečino) Saj sploh ne veš, kaj govoriš.

OČE: Presneto dobro vem, kaj govorim.

MATI: No, nehaj. Če bi pogledal v Iztokove oči, ne bi tako nepremišljeno govoril.

OČE: Kaj sem tako nepremišljenega rekel? Rekel sem, kar je res.

MATI: Prosim te, nehaj. Ne bova se več pogovarjala.

OČE: Pa kaj me brigajo njegove oči.

MATI: Iztok je ves prestrašen. Saj sem ti rekla, da ponoči ne more spati.

OČE: Seveda ne, ko ga peče vest. Naj ga.

MATI: Veš kaj, Edi, to presega vse meje! Kako moreš biti tako brezobziren? Fant je zbolel. To ni nikakršna trma. Si slep ali nočeš videti svoje napake?

OČE: No ja, ne pretiravaj.

MATI: Kaj se ti ne zdi, da si bil vedno prestrog z njim? No, poglej, kaj imaš od svoje strogosti, trdne volje, nepopustljivosti, no kaj?

OČE: Vse bi bilo v redu, če mu ti ne bi dajala potuhe.

MATI: No, seveda, vsega sem jaz kriva. Ti si pa svetel lik naše družine. Jutri ti bomo podelili odlikovanje.

OČE: Jaz sem se za vse to boril. Nobenega spoštovanja nima do mene. To je zahvala za vse, kar sem storil.

MATI: Otročji si.  
 OČE: Sem jaz kriv, da je tak?  
 MATI: No, nehajva.  
 OČE: Sedaj ne bova nehala, dokler ne razčistiva stvari. No, povej, a sem jaz kriv, da je tak?  
 MATI: To sva razčistila. Nisi kriv. Si sedaj zadovoljen?  
 OČE: On bi moral prej misliti na posledice, preden je začel zganjati traparije.  
 MATI: Prosim te, končala sva. Beri časopis in ne godrnjaj.  
 OČE: S teboj se ne da pogovarjati. Povem ti nekaj. Jaz sem šel v revolucijo, da bi današnja mladina lahko živela v miru in sreči. Mnogim stvarjem v življenju sem se odrekel. Na delovne akcije sem hodil. Ni bilo leta, da ne bi šel. Nisem imel nikakršne mladosti. Gradil sem jim svetlo prihodnost, in to zastonj, zato je normalno, da pričakujem spoštovanje.  
 MATI: Zdi se mi, da malo pretiravaš s tem spoštovanjem.  
 OČE: Niti najmanj. Mi smo ...  
 MATI: No, prosim, meni ni treba predavati. Če si že vse to storil, si storil zase, za Iztoka pa bore malo. In ne predavaj mi več, ker sem že sita tvojih učnih ur.  
 OČE: Pa ne veš še vsega. Ko smo bili mi mladi, sta bili edini paroli red in disciplina. Pa poglej današnjo mladino. Prvič, vsega ima dovolj, drugič, za to se jim ni bilo potrebno boriti. In prav je, da je bil v zaporu. Sedaj bo bolj cenil ...  
 MATI: Nehaj, Edi!  
 OČE: Ne bom! Stvari je potrebno razčistiti.  
 MATI: No, ne govori. Saj nismo štiriinštiridesetega in ti nisi več komandant brigade.  
 OČE: Zakaj smo zmagali? Zato, ker smo imeli visoko stopnjo za-vesti, česar današnja mladina nima!  
 MATI: Zoprni si. Ali ne bi prebral časopisa?  
 OČE: Kaj te moti moje pripovedovanje?  
 MATI: Tečen si. Saj ko ti govorim, da bo Iztok duševno zbolel, je isto, kot da bi govorila v veter.  
 OČE: Ja, duševno zbolel. Saj se ne zboli kar tako, naenkrat. To so njegove fiksne ideje, ki si jim ti nasedla.  
 MATI: Edi, kaj ne vidiš, da nima smisla, da tako postopaš z njim. Poglej, če bi se pogovoril z njim, če bi mu karkoli rekel, priznal, da si le ...  
 OČE: Bi me pustila pri miru, da preberem časopis? Upam, da dovoliš.

## 2. MATI IN IZTOK

MATI: Vse najboljše sva mislila, pa nama najbrž ni uspelo. Ne želim se opravičevati. Rada bi, da nekaj pomembnega storiš v

življenju. Da te to življenje ne zmelje. Več ti ne morem pomagati. Preslabotna sem. Iztok, dve poti sta v življenju. Dobra in slaba.

IZTOK: Poti se prepletajo. Dobro in slabe. (odide)

## VII. IZTOK IŠČE SREČO

Ponovno scena z imitacijo mesta. Meščani so razporejeni na delovnih mestih, ki jih označujejo prej omenjene kulise. Govornik je na svojem mestu. Nastopi Iztok.

GOVORNIK: Izhajajoč iz zgodovinskega dejstva, da se le-ta ponavlja, lahko mirno sklepamo, da so kakršnekoli krize le prehodno obdobje k višjemu in boljšemu življenju. (pred sabo ima kup papirjev, ki jih premetava, jemlje posamezne liste in bere z njih)

IZTOK: Hej, me slišite? Nihče ne sliši? Vrnil sem se! Mi lahko poveste ... (stopi h kiosku) Dober dan.

MEŠČAN 2: Dober dan.

IZTOK: Mi lahko poveste, kje bi našel srečo?

MEŠČAN 2: Srečo?

IZTOK: Da, srečo. Ali morda veste?

MEŠČAN 2: Pri meni lahko dobiš literaturo, časopise, dnevnike, revije, magazine, periodiko, cigarete, vžigalice, vžigalnike, obeske, kresilne kamenčke, kuverte, dopisnice, znamke, žvečilne gumije, balone, razglednice, svinčnike, zvezke in še nekatere stvari. Lahko ti pokažem dobavnice.

IZTOK: Pa srečo?

MEŠČAN 2: Sreče, na žalost, ne prodajam.

IZTOK: Saj je ne bi kupil.

MEŠČAN 2: Fant, zastonj ne boš dobil ničesar. Morda kje drugje, ampak pri nas ne! Lepo prosim, ko podpišem dobavnico, podpišem in potem sledi račun, ki ga je potrebno poravnati.

IZTOK: Nisem tako mislil. Srečo kot srečo, pravo srečo. Pojem.

MEŠČAN 2: Kaj vem, kaj hočeš! Nihče me ni spraševal po tej stvari. Če morda veš proizvajalca, njegov naslov, prosim, naročili bomo in čez nekaj dni boš dobil.

IZTOK: Ne poznam proizvajalca.

MEŠČAN 2: Potem ne bo nič. Najnovejše novice, spor na Bližnjem vzhodu, vzhodni in zahodni blok zastrujeta odnose, do kdaj tekma v oborožitvi, nogometna reprezentanca premagala Italijo.

IZTOK: Počakajte.

MEŠČAN 2: No, no, nikar tako grobo.

IZTOK: Nekaj sem vas vprašal!

MEŠČAN 2: Odgovoril sem, da take robe nimamo na spisku. Poišči jo kje drugje. Tam nasproti je trgovina. Najnovejše novice! Žena umorila moža, ker je hodil čez planke! Najnovejše novice!

IZTOK: Pa na svidenje!

MEŠČAN 2 sčasoma zgine s prizorišča.

IZTOK: (stopi k trgovini) Dober dan.

MEŠČANKA 1: Dober dan.

IZTOK: Veste, rekli so mi, da bi pri vas lahko dobil srečo.

MEŠČANKA 1: Srečo? Pri nas? Saj si zmešan, fant. Pri nas prodajamo mešano blago.

IZTOK: A mešano blago?

MEŠČANKA 1: Nikoli nisem slišala, da bi se sreča prodajala.

IZTOK: Pa vseeno.

MEŠČANKA 1: Ne morem ti pomagati. Če bi ti bili sladkor, moka, riž za nadomestek ...

IZTOK: Ne bi! Tega imam dovolj. Pa morda veste, kje bi jo našel?

MEŠČANKA 1: Ne vem. Lahko ti ponudim moko, sladkor, riž, olje, kavo, začimbe, sol, testenine, konzervirane jedi, solato, sadje, alkoholne in brezalkoholne pijače, kompote, salame, jogurt, kislo in sladko smetano, sir, kakao, ekstrakte in drugo mešano blago, ki ga imamo zapisanega v blagovnih listih. Kajti naše trgovine so po vsej državi. Pri nas ne manjka ničesar. Če bi ti to pomagalo, da pozabiš na srečo

IZTOK: Hvala. Tega ne potrebujem.

MEŠČANKA 1: Če boš potreboval živila, se oglasi v eni od naših poslovalnic, ki nosi ime znane trgovinske organizacije. Naša trgovska mreža je razširjena po vsej državi. V naših trgovinah in blagovnicah nudimo najkvalitetnejše blago široke potrošnje. (kmalu se tudi ona zgubi s prizorišča)

IZTOK: (medtem stopi do pekarnе) Ste pekarnar?

MEŠČAN 3: Sem, sinko. Kaj bi pa rad?

IZTOK: Veste, morda se zdi smešno, ampak jaz bi srečo.

MEŠČAN 3: Srečo?

IZTOK: Da, če jo imate. Vzel bi jo.

MEŠČAN 3: Pri meni lahko dobiš samo kruh, žemlje, potice

IZTOK: Že, že. To vem. Kaj pa sreča?

MEŠČAN 3: Sreča? Ne, tega mi iz proizvodnje ne dobavljajo.

IZTOK: Ne, osebno sem vas vprašal, če bi vedeli zanjo.

MEŠČAN 3: Veš, mene zanimajo druge reči, ne pa to, kar ti govoriš. Ta sreča ali kaj. To je pojem. Če hočeš imeti srečo, moraš najprej priti do kruha, to pa ni lahko, sinko. S kruhom pride sreča. Kruh vodi k sreči. Najej se kruha in boš srečen.

IZTOK: Najedel sem se ga, pa ne vem, če sem bil srečen. Bilo mi je slabo.

MEŠČAN 3: No, potem je to tvoj problem. Če ne znaš ceniti

IZTOK: Nič drugega nisem hotel, kot da bi zvedel, če veste, kje je sreča.

MEŠČAN 3: Ne vem.

IZTOK: Prav. Hvala lepa.

MEŠČAN 3: Ni za kaj. Pa na svidenje. (tudi on sčasoma zgine)

IZTOK: Na svidenje. (stopi na teraso in se usede za mizo)

MEŠČANKA 2: Izvolite, kaj naj postrežem?

IZTOK: Kaj imate?

MEŠČANKA 2: Raznovrstne jedi, raznovrstne pijače.

IZTOK: In kaj predlagate?

MEŠČANKA 2: Lahko povem, kaj nudimo danes.

IZTOK: Prosim.

MEŠČANKA 2: Pečene artičoke, tartarski biftek, bigoš, sirove cmo-ke, čevapčiče, drobovino, fižolovo enolončnico, stročji fižol, telečji golaž s papriko, hladetino, jajca s paradižnikom in sirom, pečena jetra, vse vrste juh, klobase na žaru, ocvrti krompir, kisle ledvice, makarone, mineštro, sirov narastek, omlete, pečeno meso na žaru, palačinke, polenovko v vinski omaki, puding, telečjo pečenko, pleskavico, ražnjiče, svinjska rebrca, riž v juhi, riž z maslom, sarmo, goveji ragu, sendviče, vse vrste solat, kuhano svinjino, šampijone na žaru, postrvi, torte, kislo zelje s kranjsko klobaso, vse vrste zrezkov, ostalo po naročilu, če imate recept.

IZTOK: Kaj pa pijače?

MEŠČANKA 2: Ni pijače, ki je ne bi imeli v naši gostinski ustanovi. Kaj postrežem?

IZTOK: Srečo.

MEŠČANKA 2: Srečo?

IZTOK: Da, srečo.

MEŠČANKA 2: Pri nas točimo pijače, pripravljamo jedi, imamo tudi druge usluge, toda sreča ni v sklopu naših uslug.

IZTOK: Prosim, če mi postrežete s srečo.

MEŠČANKA 2: Oprostite, tega pri nas ni. Na žalost. Rekreativni objekti so vam na voljo, sobe A kategorije, ampak ...

IZTOK: Nič, nič.

MEŠČANKA 2: Oprostite, nobeno gostišče ni popolno. Vendar vam zagotavljam, da nikjer ne boste našli boljšega, kot je naše. Vam lahko postrežem s čim drugim?

IZTOK: Ne, hvala. Pa na svidenje.

MEŠČANKA 2: Na svidenje in oprostite.

GOVORNIK: Od besed do dejanj je velik prepad. Zato je potrebno zgraditi most čez prepad.

Iztok nekaj časa stoji na prizorišču, kot da ne bi vedel, kaj naj stori. Odloči se, da bo odšel. Prestreže ga meščanka 1.

MEŠČANKA 1: Oprostite, jaz sem novinarka našega mestnega dnevnika. Če dovolite, bi vam postavila nekaj vprašanj.

IZTOK: Zakaj pa?

MEŠČANKA 1: Namreč, po mestu se govori, da iščete srečo. Vaše početje bi bilo zanimivo za bralce našega dnevnika. Naklada bi se dvignila. Bi kaj povedali?

IZTOK: Ne.

MEŠČANKA 1: Oprostite, ampak nekaj moram zapisati. Jaz moram še nocoj oddati tekst o vas, če ne mi šef ne bo več zaupal nobene zanimive naloge. Prosim vas.

IZTOK: Iščem srečo. To ni nič zanimivega. To je moja osebna stvar.

MEŠČANKA 1: Kaj vas je privedlo do tega, da ste pričeli iskati srečo?

IZTOK: Posebne okoliščine.

MEŠČANKA 1: Kakšne so bile te posebne okoliščine?

IZTOK: Kaj bi rekel? Mislim, da ne vem.

MEŠČANKA 1: Ne veste?

IZTOK: Ne vem.

MEŠČANKA 1: Kje ste hodili v osnovno šolo?

IZTOK: Štiri leta na Bledu v osnovno šolo na Prešernovi cesti, potem štiri leta v Ljubljani na Tržaški cesti.

MEŠČANKA 1: Kaj pa srednja šola?

IZTOK: Na ekonomsko srednjo šolo, prav tako na Prešernovi cesti. Povedal bi, da je bila takrat Prešernova cesta v Ljubljani vpadnica Tržaške ceste.

MEŠČANKA 1: Kaj pa fakulteta?

IZTOK: Nisem izbral pravilne vpadnice.

MEŠČANKA 1: Vaš hobi?

IZTOK: Iskanje sreče.

MEŠČANKA 1: Najlepša hvala.

(medtem prideta meščan 2 z mikrofonom in meščan 3 s kamero)

MEŠČAN 2: Tista goska naju je prehitela.

MEŠČANKA 1: To bo senzacionalna novica. Lahko vam povem, da ste pripomogli k uspehu našega dnevnika. Hvala, še enkrat hvala. (odide)

MEŠČAN 2: Umakni se, prihaja televizija. (Iztoku) To je neposredni prenos. Prosim vas, zberite se. Ko dam znak, boste pričeli govoriti.

IZTOK: Čemu to?

MEŠČAN 2: Bodite mirni. (ga napudra) Morate dati izjavo za široko občinstvo.

IZTOK: Kakšno široko občinstvo?

MEŠČAN 2: No, brez nepomembnih vprašanj. Prosim, zdaj!

IZTOK: Pred širokim občinstvom izjavljam, da iščem srečo. Če jo je kdo videl ali slučajno spoznal njene osnovne poteze, naj sporoči na televizijo. Najboljšo idejo bomo nagradili s sedemdnevnim letovanjem v Dubrovniku. Lahko bo obiskal Dubrovniške letne igre, seveda, če bo dobil vstopnice.

MEŠČAN 2: Odlično za prvo vključitev!

IZTOK: Zmedli ste me.

MEŠČAN 2: Nič zato, nič zato. Bilo je spontano, kakor želijo naši gledalci, ki so to izjavljali v številnih anketah, ki jih je organizirala naša televizija. (s prenosnim mikrofonom) Ja, ja, kdaj pa? Čez petnajst sekund. Dobro. (Iztoku) Pripravite se. Spet se bomo vključili. Petnajst sekund. Pripravi kamero.

MEŠČAN 3: Pripravljen sem.

MEŠČAN 2: Še malo. Zdaj! Dragi gledalci, neposredno smo vključeni v nekem delu našega mesta. Tu je človek, ki išče srečo. Spoznali ste ga v našem prvem neposrednem prenosu. Povprašali ga bomo, zakaj išče srečo. Prosim odgovor.

IZTOK: Ne vem.

MEŠČAN 2: Torej, zvedeli ste vse. O nadaljnjih dogodkih v zvezi s tem človekom vas bomo obvestili v nocojšnjem dnevniku, ki bo na sporedu ob devetnajstih trideset. Lepo pozdravljeni. (Iztoku) Niste mogli izjaviti kaj pametnejšega? Skoraj bi nam pokvarili oddajo. Kaj mislite, da ste? Televizija vam nudi popularnost, vi pa tako! Kaj se to pravi? (meščana odideta)

Iztok se nekaj časa vrti v določenem krogu. Se pravi, da ne ve, kam bi stopil.

MEŠČAN 1: (pride) Fant, rad bi se pogovoril s tabo.

IZTOK: Zakaj pa?

MEŠČAN 1: Določene stvari je treba razčistiti.

IZTOK: Kdo ste vi?

MEŠČAN 1: Župan tega mesta.

IZTOK: A ja?

MEŠČAN 1: Gledal sem oddajo, kjer si izjavil, da iščeš srečo. Ni mi všeč. Kaj misliš, da v našem mestu ni ničesar, kar bi ti nudilo srečo?

IZTOK: Ni.

MEŠČAN 1: Veš; fant, ta tvoja izjava je družbeno politično nesprejemljiva.

IZTOK: Sem mar jaz kriv, da nisem našel sreče?

MEŠČAN 1: Tega nisem rekel. Samo svetoval bi ti rad, da tega ne počneš tako neposredno, direktno.

IZTOK: A ja? Kaj naj počnem?

MEŠČAN 1: Saj obstajajo družbenopolitične organizacije, društva in podobno. Tam lahko poveš svoje mnenje.

IZTOK: Saj sem, pa me ni nihče poslušal.

MEŠČAN 1: Veš, zavedati se moraš, da pri nas ni vse tako idealno.

IZTOK: Veste kaj, pustite me pri miru. Če že imam namen, da najdem srečo, jo bom tudi našel. Niso mi potrebni vaši nasveti.

MEŠČAN 1: Ne vem. O tem se bomo pogovorili na bližnji konferenci mestne skupščine! Zribali te bomo! Boš že videl!

IZTOK: A tako?

Pridejo meščani.

MEŠČAN 1: To je ta, ki ne bi smel stopiti v naše okolje! Obesimo ga!

MEŠČAN 2: A to je on?

MEŠČAN 3: A to je on?

MEŠČANKA 1: A to je on?

MEŠČANKA 2: A to je on?

Meščani se mu približujejo in istočasno govorijo naslednje replike.

MEŠČAN 1: Pokorili ga bomo, njegovo trmo omehčali, nobenih problemov ne bo delal. Ujeli ga bomo, privezali ga bomo! Postavili ga bomo na določeno mesto in konec!

MEŠČAN 2: Najnovejše novice govorijo, da je gospodarska situacija kritična, zato našo državo moramo očistiti huliganov in delomrznežev, neodgovorne mladine, da bo konec!

MEŠČAN 3: Tisti, ki ne bo spoštoval našega kruha. Kruha, ki ga mi pečemo, in ga ne bo s slastjo jedel, ni vreden naše preteklosti, sedanjosti in bodočnosti. Z njim naredimo konec!

MEŠČANKA 1: Naša trgovska organizacija nudi najkvalitetnejše blago. Kdor se ne bo strinjal s tem ali pa s cenami, dobavo, prodajo, ga čaka konec!

MEŠČANKA 2: Ni boljšega gostišča, kot je naše. Usluge, ki jih nudimo, so najboljše usluge. Nezadovoljneži, ki se gibljejo tod in tam, bodo doživeli le konec!

Iztoka poderejo na tla. Trgajo mu obleko, tolčejo ga. V določenem trenutku obstanejo in se obrnejo k meščanki 1.

MEŠČAN 1: Nisi uspela!

MEŠČAN 2: Nisi uspela!

MEŠČANKA 2: Nisi uspela, kurba! Jaz bi! Zakaj so izvolili tebe!

Z meščanko 1 počnejo isto, kot so z Iztokom.

GOVORNIK: Ko nas je zapuščal, nam je tovariš Lenin naročal, naj visoko cenimo in ohranimo čist velik naziv partije. Prisegamo ti, tovariš Lenin, da bomo častno izpolnili tvojo zapoved!

Ko nas je zapuščal, nam je tovariš Lenin naročal, naj čuvamo enotnost naše partije kot zenico svojega očesa. Prisegamo ti, tovariš Lenin, da bomo častno izpolnili tudi to tvojo zapoved!

Ko nas je zapuščal, nam je tovariš Lenin naročal, naj čuvamo in krepimo diktaturo proletariata. Prisegamo ti, tovariš Lenin, da ne bomo varčevali svojih sil, da bomo častno izpolnili tudi to tvojo zapoved.

Ko nas je zapuščal, nam je Lenin naročal, naj z vsemi močmi utrjujemo zvezo delavcev in kmetov. Prisegamo ti, tovariš Lenin, da bomo častno izpolnili tudi to tvojo zapoved! Citiram dalje: Seveda, lahko bi imel prazen govor o vsem in o ničemer. Morda bi tak govor zabaval poslušalce. Praviijo, da so mojstri v takih govorih ne samo na oni strani, v kapitalističnih deželah, temveč tudi pri nas. Toda, prvič, jaz nisem mojster v takih govorih ...

Zaigra Internacionala. Meščani odidejo. Iztok se vzdigne. Gleda v meščanko 1, ki je očitno mrtva. Stopi h govorniku.

IZTOK: S socialistično revolucijo ne bodo prenehali obstajati kriminal, korupcije, špekulacije, glavoboli, posilstva, hegemonija, patriarhalno mišljenje. Socialistična revolucija ponuja možnost, da bi prenehali obstajati negativni odnosi med ljudmi in nič drugega. Ponuja možnost za svobodo in kdor jo dobi v last, postane izkoriščevalski faktor in jo prodaja po konkurenčni ceni. Dovolite mi, da najdem srečo.

GOVORNIK: Jaz opravljam svoje delo dokaj uspešno.

IZTOK: Zgini! Zgini! Tvoje besede so prazne! (govornika s silo zrine s prizorišča)  
(Nemočno tava po odru. Pada in se skuša vzdigniti.)  
(medtem song IZTOK IN PRODAJALCI SVOBODE)

SONG: IZTOK IN PRODAJALCI SVOBODE

Iztok, prodajalci svobode so za teboj,  
dohiteli te bodo,  
vzeli svobodo,  
v zameno za mirno življenje in spokoj.

Iztok, ti ne moreš zbežati, ne ostati,  
ker živiš pač v času,  
ko je na glasu  
več vzeti kot dati in srečo prodati.

Iztok, vse smeri so načrtane, poti že znane,  
odločitev je tvoja.  
Ne smer ne vzgoja,  
le teze, izmišljene besede so dane.

Iztok, kaj boš storil? Mar je vse končano?  
Dohiteli te bodo,  
vzeli svobodo.  
Vse, kar imaš, bo v trenutku prodano.

#### VIII. DEKLE S FOTOGRAFIJE

IZTOK: (zagleda dekle) Ti? Ti si tisto dekle s fotografije?  
DEKLE: Katero dekle?  
IZTOK: Dekle s fotografije. Dali so mi jo, ko sem iskal službo.  
DEKLE: Ne vem.  
IZTOK: O, ne. Poslali so te sem. Ti si privolila.  
DEKLE: Ne razumem.  
IZTOK: Ne približuj se. Zgini! Jutri bom mrtev.  
DEKLE: Zakaj pa ne danes?  
IZTOK: Bojim se.  
DEKLE: Česa? (usede se zraven njega)  
IZTOK: Ne vem. Domov moram priti. Ne vem, kje je pot.  
DEKLE: Pa se pogovarjajva.  
IZTOK: O čem? Nimam se kaj pogovarjati. Kar sem hotel povedati,  
sem povedal.  
DEKLE: Jaz sem tisto dekle s fotografije in ti si tisti fant s fotogra-  
fije, ki so mi jo dali.  
IZTOK: Pa sva skupaj.  
DEKLE: In kaj sedaj?  
IZTOK: Ne vem.  
DEKLE: Morava se premakniti s tega kraja.  
IZTOK: To ni kraj.  
DEKLE: Kaj pa je?  
IZTOK: Ne vem?  
DEKLE: Pomagala ti bom.  
IZTOK: Ni treba. Nič mi ni.  
DEKLE: O, je.  
IZTOK: Vse preveč besed uporabljamo za svoj obstoj.  
DEKLE: (mu pomaga, da vstane) Greva.  
IZTOK: Nikoli ne bom našel sreče. Pa vseeno.  
DEKLE: No, greva.

IZTOK: Nikamor ne greva!

DEKLE: Zakaj?

IZTOK: Nikamor ne greva! (jo udari) Ti si vsega kriva! (ji trga obleko, tako da je razcefrana) Nikamor ne greva. Nimava kam iti! Nimava kam iti!

Iz tega pretepa nastane ljubezenska igra v plesu, plešeta dunajski valček, ki ga spremlja glasba.

Po končanem plesu se prikažejo meščani in jima ploskajo.

## IX. POGOJI ZARADI IZGUBLJENE PRILOŽNOSTI

### 1. ORDINACIJA

IZTOK: Tega nisem hotel. Niti najmanj.

ZDRAVNIK: Pripoveduj.

IZTOK: Kaj bi pripovedoval? Vse je končano.

ZDRAVNIK: Kako je prišlo do spora z očetom?

IZTOK: Kako? Kaj jaz vem? O tem ne bi govoril. Odveč je.

ZDRAVNIK: Sprosti se.

IZTOK: Ne vem, kaj je res in kaj ni. Zdi se mi, da vse sanjam.

Vse so sanje. Mi smo le predmeti, ki blodimo po veselju.

Kdo nam je dal misel?

ZDRAVNIK: Bodiva konkretna.

IZTOK: Kolikokrat sem že to povedal. A moram tudi zdaj?

ZDRAVNIK: Za tvoje dobro.

IZTOK: Za moje dobro? Ne vem, kaj bi bilo za moje dobro. No, prav. Začelo se je tako, da nisem mogel zaspati. Ko sem padal v sen, me je nekaj presekalo. Vrgel sem se iz postelje. Srce mi je noro bilo. Zgubljal sem dih.

ZDRAVNIK: Kaj pa sedaj?

IZTOK: Vedno slabše je. Ne upam si spati.

ZDRAVNIK: Si imel očeta, ki je prestrogo ravnal s teboj?

IZTOK: Ne vem. Ne vem. Kaj je moja mladost? Kaj je moja starost?

Kaj, kaj, kaj. Ničesar ne vem. Ne vem, zakaj sem tu.

Ničesar ne bi rad vedel. Ničesar. Izgubil sem vse. Kaj naj še povem?

ZDRAVNIK: Mlad si še. Vse to lahko še premagaš.

IZTOK: Niti ponovno rojstvo tega ne more premagati.

ZDRAVNIK: Zakaj bi tako mislil?

IZTOK: Ja? Zakaj? Ne vem.

ZDRAVNIK: Lahko bi ugotovila, da je to nekakšno krizno obdobje.

IZTOK: Ne, to ni krizno obdobje. To je... To je... Kaj naj povem?

Konec je. Ne zanimajo me problemi vzgoje. Pri vas sem, ker so me sem poslali. Kdo ste vi, da mi lahko pomagate? Strokovnjak. Sranje.

ZDRAVNIK: Prenapet si. To stanje bo minilo.

IZTOK: Prenapet? Minilo bo? Smešni ste. Sploh ne vem, zakaj sem prišel sem.

ZDRAVNIK: Za začetek ti bom predpisal tablete. Če pa ne bodo pomagale, se spet oglasi. (napiše recept in ga da Iztoku)

IZTOK: (ga vzame in strga) Ta recept, ki ste ga napisali, je potreben vam, da bi se drogirali, a ne... (obstane, nekaj časa stoji, potem odide)

## 2. SLOVESNOST V SEJNI SOBI

Iztok sedi v fotelju, zraven njega je dekle.

MEŠČAN 1: Čestitam, fant.

MEŠČAN 2: Oče bo srečen.

MEŠČAN 3: Boš videl, da ti bo pri nas dobro.

MEŠČAN 1: No, tu so škarje. (ga ostriže)

MEŠČAN 2: In obleka. (ga oblači)

MEŠČAN 3: In tu pri tebi je dekle. V soboto bo poroka.

MEŠČAN 1: Srečen boš.

MEŠČAN 2: Zadovoljen boš.

MEŠČAN 3: Živel boš, kot živimo mi.

MEŠČAN 1: Veseli nas, da si se končno spametoval. Sedaj ni problemov za kariero.

MEŠČAN 2: Ker si bil priden.

MEŠČAN 3: Ker si nas ubogal.

IZTOK: (momlja) Nima smisla. Ujeli ste me. Čeprav bi lahko storil drugače. Pustite me.

MEŠČAN 1: Kaj pravi?

MEŠČAN 2: Nekaj je rekel.

IZTOK: (momlja) Pustite me.

MEŠČAN 3: Kdo bi ga razumel.

MEŠČAN 1: Mi smo ponosni na svoje delo.

MEŠČAN 2: Mi smo uspeli in ni nam žal.

MEŠČAN 3: Sedaj se nikakor ne počutimo krivi.

## X. PRIPOVED

IZTOK: Imenujem se Iztok. Star sem triindvajset let. Rodil sem se v Kranju. Nekaj let sem živel na Bledu, potem pa vseskozi v Ljubljani. Ljubljana je glavno mesto Socialistične republike Slovenije. Prav tako je kulturno in gospodarsko središče. Kaj naj še povem? Priznam, nekaj ni v redu z mano. Hodil sem v osnovno šolo, potem v srednjo. Končal sem jo.

Medtem sem bil nekajkrat pri sodniku za prekrške. In enkrat v zaporu. Mislim, šest mesecev. Takrat se je v meni nekaj zgodilo. Nisem mogel več spati. Zdravniki so rekli, da je to zato, ker me je oče prestrogo vzgajal. Predpisali so mi terapijo, ki jo redno obiskujem. Lahko bi postal kriminallec, so rekli. Mogoče res. In kaj sem sedaj? Uradnik na statističnem zavodu. Revolucije nisem spoznal, čeprav sem se pripravljaj nanjo. Zmedli so me govori, ki sem jih poslušal prek, kako se že strokovno reče, mislim, telekomunikacijskih sredstev. Kaj naj vam še povem? Leta 1964 smo imeli 14560 osebnih avtomobilov, leta 1970 41961, pri tem pa 1428 prometnih nesreč. Mrtvih in poškodovanih oseb je bilo leta 1977 skupaj 2415, od tega 86 mrtvih in 2329 poškodovanih. To govorim o ljubljanskem območju. Leta 1977 je bilo v trgovini na drobno 10986933000 din prometa, v trgovini na debelo pa 39275472000 din. V Ljubljani smo imeli leta 1976 72 prodajaln, od tega 957 zaposlenih. Potem, lahko rečem, da jaz sem za socializem. Kajti v Ljubljani imamo po statističnih podatkih iz leta 1977 88 ordinacij, 87 stalno zaposlenih zdravnikov in 2 delno zaposlena. To je v službi splošne medicine in medicine dela, kjer je še 47 ordinacij in 52 stalno zaposlenih zdravnikov in 2 delno zaposlena. V bolnišnicah pa imamo 4160 postelj. Leta 1977 smo imeli 4211 splavov, pri samskih 3611, pri poročenih 1134, pri vdovah in razvezanih pa 2295. Od tega spontanih 599 splavov. Polnoletnih obsojencev, ki so zakrivali kaznivo dejanje na območju ljubljanskih občin, je bilo leta 1976 2166, od tega zoper državo in ljudstvo 6, zoper življenje in delo 134, zoper svobodo in pravice državljanov 29, zoper delovno razmerje 29, zoper čast in dobro ime nobeden, zoper osebno dostojanstvo in moralno 63, zoper zakonsko zvezo in rodbino 14, zoper zasebno premoženje 768. Samomorov je bilo leta 1977 82. Očetovstvo je priznalo 305 očetov. Porok je bilo na 1000 prebivalcev leta 1977 8,5, razvez na 1000 porok je bilo 237. Družbeni proizvod v letih 1964-1976 je bil skupaj 23080804000, narodni dohodek pa 20793627000. Jaz pa iščem material za barikade.

(konec)

© Goran Gluvić Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.